

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

2011 VAN DEPREMLERİ SONRASI
ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK
PSİKO-SOSYAL DESTEK ÇALIŞMALARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ (ERCİŞ İLÇESİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Mustafa YAĞBASAN

HAZIRLAYAN
Altuğ ÇAĞLAR

ELAZIĞ -2013

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

2011 VAN DEPREMLERİ SONRASI
ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK
PSİKO-SOSYAL DESTEK ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ
(ERCİŞ İLÇESİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Mustafa YAĞBASAN

HAZIRLAYAN
Altuğ ÇAĞLAR

Jürimiz, 20.09.2013 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği/ oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Doç. Dr. Mustafa YAĞBASAN
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Enver ÇAKAR
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****2011 Van Depremleri Sonrası Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Psikososyal Destek Çalışmalarının Değerlendirilmesi (Erciş İlçesi Örneği)****Altuğ ÇAĞLAR****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı****Elazığ-2013; Sayfa: IX+72**

Ülkemizin içerisinde bulunduğu deprem gerçeği; depremlerin öneminin, insana verdiği zararların iyi bilinmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu zararların ortadan kaldırılması, depremle yaşama sanatının öğrenilmesiyle mümkündür. Bu amaçla; Ulusal Deprem Strateji ve Eylem Planları (UDSE), Kentsel Dönüşüm Projeleri ile depremler riskleri azaltılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı, bütün okullarda yaptığı deprem tatbikatları ile öğrencileri deprem ile yaşamayı öğretmeye çalışmaktadır. Bu çalışmalara ek olarak tüm kamu kurumlarında arama, kurtarma ekipleri oluşturulmuş ve bu alanda eğitimlere katılımları sağlanmıştır. 1999 Marmara Depremi ve 2011 Van Depremleri sonrası arama-kurtarma ekiplerinin sayısında artış gözlenmesine rağmen niteliksel olarak yeterli olmadığı görülmüştür. Daha önemlisi deprem sonrası psikososyal destek çalışmalarının, çadır ve konteyner merkezlerinde yapılabilmektedir.

Psikososyal destek çalışmalarının Van Erciş'te ortaöğretim çağındaki depremzedelere üzerindeki etkilerini ölçülebilmek amacı ile 650 öğrenciye anket uygulaması yapılmıştır. Anket verileri SPSS 15.0 istatistik programı aracılığı ile veriler analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda; Erciş'teki ortaöğretim öğrencilerinin deprem sonrası psikososyal destekler çalışmalarına ilişkin karasızlık oranının yüksek olması, destek çalışmalarının öğrencilerde olumlu değişimler göstermemesi, bu desteklerin nitelik ve nicelik itibarıyla yeterli olmadığı sonucuna götürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğal Afetler, 2011 Van Depremi, Psikososyal Destek,

ABSTRACT**Master Thesis****2011 Van Earthquake Evaluation of Psychosocial Support Post-Secondary
Education for Students (The Case of Ercis)****Altuğ ÇAĞLAR****The University Of Firat****The Institute Of Social Sciences****Communication Science Main Branch****Elazığ–2013, Page: IX+72**

Earthquake fact which our country faces; emphasizes importance of earthquakes and clear understanding of its damages to people. Elimination of damages is possible by learning the art of living with earthquake. For that purpose; National Earthquake Strategy and Action Plans (NESAP), urban transformation projects aims to reduce risks of earthquakes. Moreover, by conducting earthquake exercise drills in all schools the Ministry of Education is working to teach students to live with earthquakes. In addition to these efforts, search and rescue teams were formed in all public institutions and they were provided with relevant training programs. After the Marmara Earthquake in 1999 and the Van Earthquake in 2011, research and rescue teams were qualitatively not adequate despite the presence of an increase in the number. More importantly, psychosocial support efforts after the earthquakes were conducted at tent and container centres

The survey was conducted on 650 students with the purpose of measuring the effects of psycho-social support efforts for secondary school age earthquake victims at Van Erciş. The survey data were analysed by means of SPSS 15.0 statistical software. As the result of this research, we come to a conclusion that support efforts were qualitatively and quantitatively insufficient since secondary school students at Erciş have high instability rate regarding the effects of psycho-social support efforts and support efforts didn't cause positive changes on students.

Keywords: Natural Disasters, 2011 Van Earthquake, Psychosocial Support,

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
TABLolar LİSTESİ	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ	VIII
ÖNSÖZ	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DOĞAL BİR AFET OLARAK DEPREMLER VE VAN İLİNDE	3
YAŞANAN DEPREMLER	3
1.1. Doğal Bir Afet Olarak Depremler.....	3
1.1.1. Deprem Nedir?	3
1.1.2. Depremin Oluş Nedenleri	3
1.1.2.1. Elastik Geri Sekme Kuramı (Elastic Rebound)	7
1.2. Deprem Türleri	9
1.2.1. Oluşumlarına göre depremler.....	9
1.2.2. Derinliklerine Göre Depremler	11
1.2.3 Uzaklıklarına Göre Depremler	12
1.3. Van'ın Coğrafi, İklimsel, Tektonik, Tarihsel ve Demografik Özellikleri.....	13
1.4. Van İlinde Yaşanan Depremler	15
1.4.1. Van Erciş Depremi	16
1.4.2. Çaldıran Depremi	16
1.4.3. Ekim 2011 Depremi.....	18
1.4.5. Kasım 2011 Depremi	18

İKİNCİ BÖLÜM

2. VAN'DA “23 EKİM VE 9 KASIM 2011” TARİHLİ DEPREMLER	20
SONRASI YAŞANAN GELİŞMELER	20
2.1. Deprem Sonrası Arama Kurtarma Çalışmaları.....	20
2.2. Deprem Sonrası Enkaz Kaldırma ve Hasar Tespit Çalışmaları.....	22

2.3. Van'da Afet Yönetimi	25
2.4. Afet Bölgesinde Sosyal Dayanışma ve Örgütlenme	28
2.5. Sivil Toplum Kuruluşlarının Çalışmaları	29
2.6. Deprem Sonrası Yaşanan Göç	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.VAN DEPREMLERİ SONRASI YAPILAN	33
PSİKO-SOSYAL DESTEK ÇALIŞMALARI.....	33
3.1. Psikososyal Desteklerin İçeriği ve Kapsamı	33
3.2. Okullarda Yürütülen Psikososyal Destek Çalışmaları ve Örnek Uygulamalar	37
3.3. Çadır Kent ve Konteyner Kentlerde Yapılan Destek Çalışmaları	42
3.4. Deprem Sonrası Psiko-Destek Çalışmaları Üzerine Araştırmalar	44

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMA VE YÖNTEM.....	49
4.1. Araştırma	49
4.1.1. Problem	49
4.1.2. Amaç	50
4.1.3. Önem.....	50
4.1.4. Hipotezler	51
4.1.5. Sınırlılıklar	52
4.1.6. Evren ve Örneklem	52
4.2. Yöntem	52
4.2.1. Araştırmanın Modeli.....	53
4.2.2. Veri Toplama Teknikleri.....	53
4.2.3. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması.....	53
SONUÇ	66
KAYNAKÇA	68
EKLER	70
ÖZGEÇMİŞ.....	72

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1	35
Tablo 2: Psikososyal Destek Ekip Yapılanması Yürütülen Faaliyetler	36
Tablo 3. Van ve Erciş'te Görev Yapan Uzman Sayısı	45
Tablo 4. Afet yönetimine ilişkin dış algı	47
Tablo 6: Deneklerin Cinsiyetlerine İlişkin Bulgular	53
Tablo 7: Deneklerin Yaşlarına İlişkin Bulgular	54
Tablo 8: Deneklerin Doğum Yerlerine İlişkin Bulgular	54
Tablo 9: Deneklerin Kaçınıcı Sınıfta Okuduklarına Dair Bulgular	54
Tablo 10: Deneklerin Depremden Sonra Barındıkları Yerlere İlişkin Bulgular	55
Tablo 11: Deneklerin Deprem Sonrasında Başka Bir İle Yerleşip Yerleşmediklerine İlişkin Bulgular	55
Tablo 12: Deneklerin 23 Ekim Depreminde Erciş'te Olup Olmadıklarına İlişkin Bulgular	56
Tablo 13: Deneklerin Deprem Sonrası Psikososyal Destek Alıp Almadıklarına İlişkin Bulgular	56
Tablo 14: Deneklerin Psikososyal Desteğe İhtiyaç Duyup Duymadıklarına İlişkin Bulgular	56
Tablo 15: Deprem Sonrası Deneklerin Korkularına İlişkin Bulgular	57
Tablo 16: Deprem Sonrası Denekler Yapılan Psikososyal Desteklerin Neyi İçerdiğini Bilip Bilmediklerine İlişkin Bulgular	57
Tablo 17: Deneklerin Deprem Sonrası İlk Desteği Aile Bireyleri ve Yakınlarından Alıp Almadıklarına İlişkin Bulgular	58
Tablo 18: Deneklerin En Yararlı Psikososyal Desteği Profesyonel Kişilerden Alabileceklerini Düşünüp Düşünmediklerine İlişkin Bulgular	58
Tablo 19: Psikososyal Desteklerin Deprem Korkusunun Atılmasına ve Bir Bilinç Oluşmasına Olumlu Katkılar Sağlayıp Sağlamadığına İlişkin Bulgular	59
Tablo 20: Deneklerin Deprem Sonrası Yaşadıkları Olumsuzlukların Psikososyal Desteklerle Azalıp Azalmadığına İlişkin Bulgular	59
Tablo 21: Deneklere Deprem Sonrası Psikolojik Destek Olarak Öğretmenlerin Katkı Sağlayıp Sağlamadıklarına İlişkin Bulgular	60

Tablo 22: Deneklerin Deprem Sonrası Herhangi Bir Psikososyal Destek Alıp Almadıklarına İlişkin Bulgular	60
Tablo 23: Deneklerin Yapılan Psikososyal Destek Çalışmalarını Olumlu Bulup Bulmadıklarına İlişkin Bulgular.....	61
Tablo 24: Psiko- Sosyal Destek Çalışmaların Geç Başlanılıp Başlanılmadığına İlişkin Bulgular	61
Tablo 25: Psikososyal Desteklerin Deneklerin Okul Dışı Hayatlarına Katkı Sağlayıp Sağlamadığına İlişkin Bulgular.....	62
Tablo 26: Yapılan Psikososyal Desteklerin Deneklerin Eğitimine Katkı Sağlayıp Sağlamadığına İlişkin Bulgular.....	62
Tablo 27: Deneklerin Psikososyal Destek Çalışmalarını Yeterli Bulup Bulmadıklarına İlişkin Bulgular	63
Tablo 28: Psikososyal Destek Çalışmalarının Sürdürülüp Sürdürülmemesine İlişkin Bulgular	63
Tablo 29: “Cinsiyet” ve “Psikososyal Destek Alma İhtiyacı” Hakkındaki Soruların Karşılaştırılması	64
Tablo 30: “Yaş” ve “Psikososyal Destek Almaya İhtiyacı” Hakkındaki Soruların Karşılaştırılması	64
Tablo 31: “Deprem Sonrası Başka Bir İle Yerleşmek” ve “Psikososyal Destek Almaya İhtiyacı?” Sorularının Karşılaştırılması	65

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Depremi Şematik Gösterimi.....	3
Şekil 2. Yeryüzü Modeli	4
Şekil 3. Depremi Oluşumu	4
Şekil 4. Yer Kabuğu Hareketinin Şematik Anlatımı.....	5
Şekil 5. Yerküre Üzerinde Aktif Deprem Kuşakları.	6
Şekil 6. Elastik Geri Sekme Teorisinin Şematik Açıklaması.	8
Şekil 7. Yeryüzünde Tektonik Depremlerin Yoğun Olduğu Bölgeler.....	9
Şekil 8. Volkanik Depremi Oluşumu.	10
Şekil 9. Yeryüzünde Volkanik Aktif Bölgeler.	10
Şekil 10. Levha Sınırlarında Oluşan İki Tür Deprem	11
Şekil 11. Birbirine Yaklaşan Levhalarda Oluşan Sığ ve Derin Depremler.....	12

ÖNSÖZ

Araştırma konusunun belirlenmesi ve tez çalışmamın her aşamasında bilgi, deneyim, yardım ve desteklerini esirgemeyen tez danışmanı Doç. Dr. Mustafa YAĞBASAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana destek veren ve her zaman yol gösteren Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı'nın değerli öğretim üyelerine ve çalışmamamın her aşamasında fedakârlıkta bulunan ve desteklerini esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

Elazığ 2013

Altuğ ÇAĞLAR

GİRİŞ

Türkiye'nin jeolojik özelliği gereği sık sık yaşanan, büyük can ve mal kayıplarına yol açan depremlerin sebep ve oluşumları ile ilgili karmaşık konular yetişkin ya da çocuk az çok herkesi ilgilendirir. Yeryüzünün sık aralıklarla depremler meydana gelen bölgeleri sismik bölgeler olarak tanımlanır. Bu bölgelerin en önemlileri, ülkemizin de içerisinde yer aldığı Alp-Himalaya Deprem Kuşağı ve Pasifik Çevresi Deprem Kuşağıdır (Pampal, 2000: 42-43).

Depremlere sebep olan güç ve depremin oluşumu gibi fiziksel özelliklerin yanında, depremin beşeri özellikleri yani depremin zararlarından korunma yolları günümüzde en fazla tartışılan konudur. Ancak, korunma yollarını saptanmasının başlıca koşulu, bulunulan sahanın fiziksel özelliklerini iyi tespit edebilmekten geçer. Türkiye'de, söz konusu doğal afet sorunu üzerine yapılan çalışmalar, çok dikkat çekici ve aynı zamanda, hayli ürkütücü sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bunlardan en önemlisi, Türkiye arazisinin, sadece %2.7'si tehlikesiz bölgeler durumunda olmasıdır. Geriye kalan %97.3 gibi yüksek bir oranında deprem hareketi riski bulunmaktadır. Aktivite derecesine göre, ülke alanının %77'den fazlasında, birinci ve ikinci derecede şiddetli depremler görülebilmektedir. Ülkemizin içerisinde bulunduğu deprem gerçeği; depremlerin öneminin, insana verdiği zararların iyi bilinmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu zararların ortadan kaldırılması, depremle yaşama sanatının öğrenilmesiyle mümkündür.

Depremlere sebep olan güç ve depremin oluşumu gibi fiziksel özelliklerin yanında, depremin beşeri özellikleri yani depremin zararlarından korunma yolları günümüzde en fazla tartışılan konudur. Ancak, korunma yollarını saptanmasının başlıca koşulu, bulunulan sahanın fiziksel özelliklerini iyi tespit edebilmekten geçer. Çünkü, deprem riski taşıyan bölgeler, depremin şiddetli ve az şiddetli olduğu yerler, depremin zemin ilişkisi ve deprem-yapı tarzı ilişkisi gibi konular aynı zamanda depremden korunmanın temel ilkelerini de belirler. Doğanay bu temel ilkeleri şöyle sıralar (Doğanay, 1997: 359- 360):

- Depremlerin en etkili şekilde hissedildiği fay hatları yakınına yerleşme kurulmaması,
- Depremin şiddetini arttıran zeminlere yerleşim kurulmaması,

- Deprem riski taşıyan bölgelerde, yapıların depreme dayanıklı tarzda yapılması,
- Deprem riski taşıyan bölgelerde çok katlı yapılara izin verilmemesi.

Yaşadığımız felaketler depremin doğrudan bir sonucu değil, yukarıdaki temel korunma ilkelerine uyulmamasının dolaylı bir sonucu olarak meydana gelmiştir. Bu durum deprem değil, bina öldürür tezini doğrulamaktadır. Yine bu temel tedbirlere uyulmaması iki yeni tedbirin daha alınması gerekliliğini doğurmuştur. Bunlarda birincisi, sistemli ve her yaştaki bireylere uygulanacak etkin bir deprem eğitimi, ikincisi ise, mevcut binaların sağlamlığının kontrol edilerek, depreme karşı dayanıklı hale getirmektir.

Ülkemizde deprem riskini azaltmak amacı ile AFAD tarafında 2011 yılında hazırlanan Ulusal Deprem Stratejisi Eylem Planı ve 4 ağustos 2012 tarih 28374 sayılı resmi gazetede yayınlanan 6306 sayılı Kentsel Dönüşüm Yasası ile deprem riski olan binaların yenilenmesi çalışmalarına başlanmıştır. Deprem öncesi güvenlik tedbirlerinin alınması, deprem esnasında pek çok problemin çözümüne katkı sağlayacaktır. Fakat ülkemizde deprem sonrası çalışmalarda, depremin psikososyal destek çalışmalarının yetersizliği Marmara ve Van depremleri mağdurlarının birçoğu hala psikolojik sorunlar yaşamaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın amacı, deprem sonrası psikososyal çalışmalarının Van/Erciş'te ortaöğretim öğrencileri üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk iki bölüm literatür taraması sonucu elde edilen kaynaklara dayalı bilgilerden oluşmaktadır. Birinci bölümde, depremin tanımı, oluşumu ve çeşitleri, ayrıca tarih boyunca Van bölgesinde yaşanmış depremler açıklanmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde, 23 Ekim ve 9 Kasım 2011 tarihli depremler sonrası bölgede yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Araştırmanın son iki bölümünde ise Van/Erciş'te ortaöğretim öğrencilerine yapılan anket çalışmalarına ilişkin bilgiler verilmiştir. Ankette elde edilen veriler SPSS yardımı ile analiz edilerek sonuç kısmında yorumlanmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

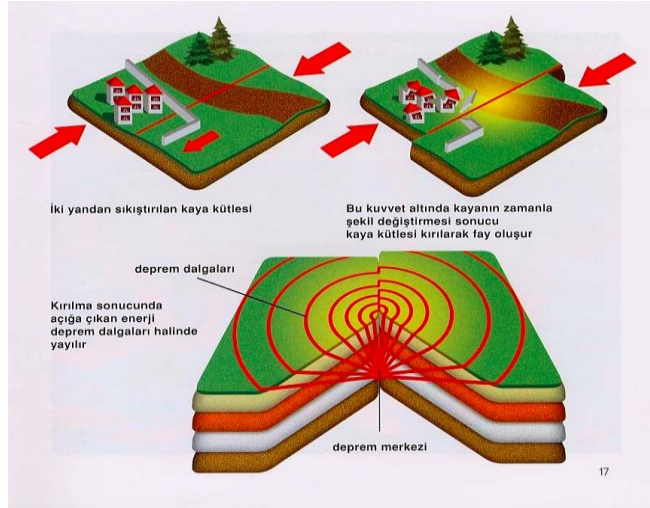
1. DOĞAL BİR AFET OLARAK DEPREMLER VE VAN İLİNDE YAŞANAN DEPREMLER

1.1. Doğal Bir Afet Olarak Depremler

1.1.1. Deprem Nedir?

Deprem kelimesi, Türkçe bir kelime olan, kıpırdamaktan gelir. Deprem, yerkürenin sarsılması, titremesi, göçmesi, yükselmesi ve oynamasından meydana gelen, yerkabuğunun ani hareketidir. Titreme hipocenter (merkez) adı verilen ve derinlerde bulunan bir noktada meydana gelir. Yerkabuğunu etkileyen hareketler; gerçekte, belli kurallar gereğince belli yerlerde basınç birikimine yol açar. Basınç çok büyük olursa, kopma meydana gelir. Kopma ise ani boşalmaya ve aynı zamanda bir sallantıya sebep olur.

Yerkabuğu içindeki kırılmalar nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimlerin dalgalar halinde yayılarak geçtikleri ortamları ve yer yüzeyini sarsma olayına "DEPREM" denir. Deprem, insanın hareketsiz kabul ettiği ve güvenle ayağını bastığı toprağın da oynayacağını ve üzerinde bulunan tüm yapılarında hasar görüp, can kaybına uğrayacak şekilde yıkılabileceklerini gösteren bir doğa olayıdır.

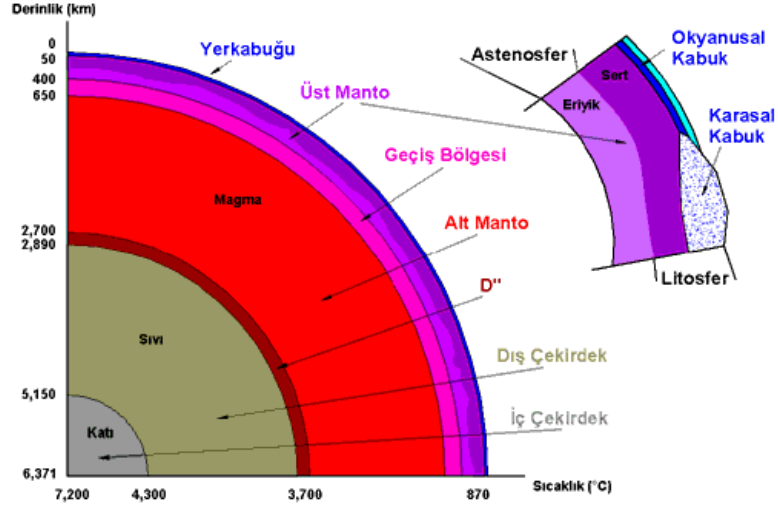
Şekil 1. Depremi şematik gösterimi ¹

1.1.2. Depremi Oluş Nedenleri

Dünyanın içyapısı konusunda, jeolojik ve jeofizik çalışmalar sonucu elde edilen verilerin desteklediği şekil 2'de gösterilen bir yeryüzü modeli bulunmaktadır. Bu

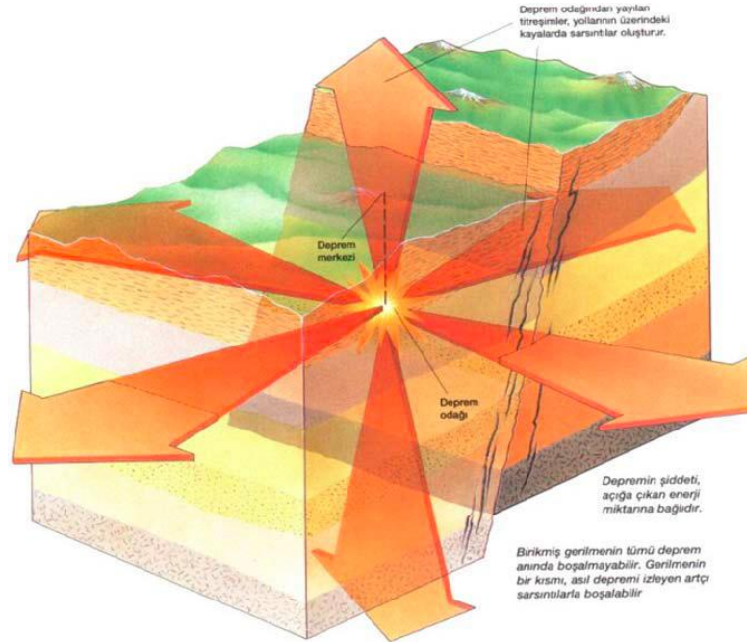
¹ <http://www.izmir.gov.tr/krizmerkezi/images/Untitled-2.jpg>

modele göre, yerkürenin dış kısmında yaklaşık 70-100 km kalınlığında oluşmuş bir taşküre (Litosfer) vardır. Kıtalar ve okyanuslar bu taş kürede yer alır.

Şekil 2. Yeryüzü Modeli

Litosfer ile çekirdek arasında kalan ve kalınlığı 2.900 km olan kuşağa Manto adı verilir. Manto'nun altındaki çekirdeğin Nikel-Demir karışımından oluştuğu kabul edilmektedir. Yerin, yüzeyden derine gidildikçe ısının arttığı bilinmektedir. Enine deprem dalgalarının yerin çekirdeğinde yayılamadığı olgusundan giderek çekirdeğin sıvı bir ortam olması gerektiği sonucuna varılmıştır.

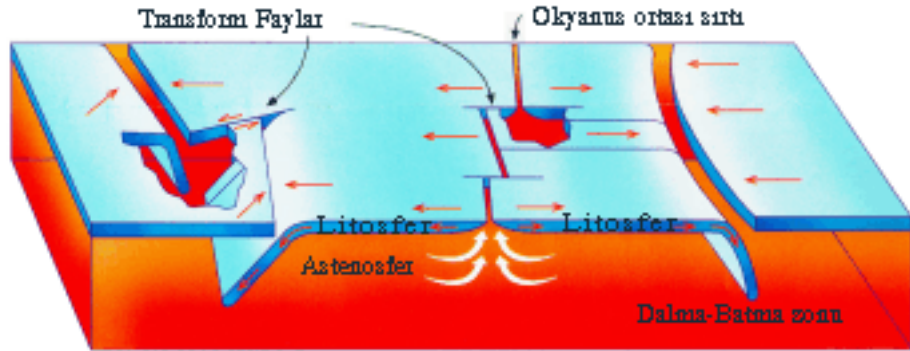

Şekil 3. Deprem Oluşumu²

² http://www.sismikaktivite.org/makaleler/documents/depremler_nasil_olusur.asp

Manto genelde katı olmakla beraber yüzeyden derine inildikçe içinde yerel sıvı ortamları bulundurmaktadır. Taşkürenin altında Astenosfer denilen yumuşak üst Manto bulunmaktadır. Burada oluşan kuvvetler, özellikle konveksiyon akımları nedeni ile, taş küre parçalanmakta ve birçok "Levha"lara bölünmektedir. Üst Manto'da oluşan konveksiyon akımları, radyoaktivite nedeni ile oluşan yüksek ısıya bağlanmaktadır. Konveksiyon akımları yukarıya yükseldikçe taşkürede gerilmelere ve daha sonra da zayıf zonların kırılmasıyla levhaların oluşmasına neden olmaktadır. Halen 10 kadar büyük levha ve çok sayıda küçük levhalar vardır. Bu levhalar üzerinde duran kıtalarla birlikte, Astenosfer üzerinde sal gibi yüzmekte olup, birbirlerine göre insanların hissedemeyeceği bir hızla hareket etmektedirler.

Konveksiyon akımlarının yükseldiği yerlerde levhalar birbirlerinden uzaklaşmakta ve buradan çıkan sıcak magmada okyanus ortası sırtlarını oluşturmaktadır. Levhaların birbirlerine değdikleri bölgelerde sürtünmeler ve sıkışmalar olmakta, sürtünen levhalardan biri aşağıya Manto'ya batmakta ve eriyerek yitme zonlarını oluşturmaktadır. Konveksiyon akımlarının neden olduğu bu ardışıklı olay taşkürenin altında devam edip gitmektedir. (Şekil 4.)

Şekil 4. Yer Kabuğu Hareketinin Şematik Anlatımı

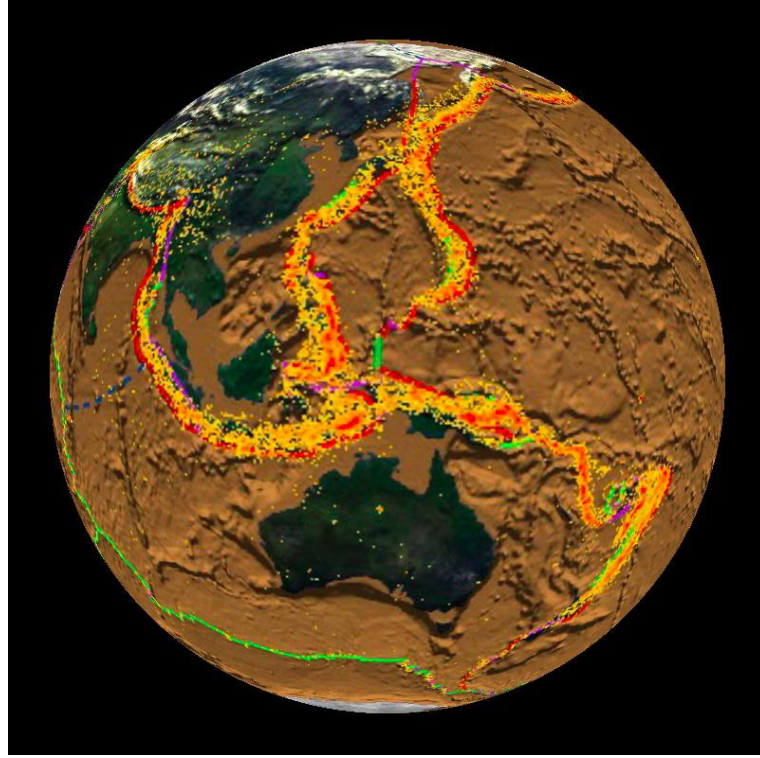
İşte yerkabuğunu oluşturan levhaların birbirine sürtündükleri, birbirlerini sıkıştırdıkları, birbirlerinin üstüne çıktıkları ya da altına girdikleri bu levhaların sınırları dünyada depremlerin oldukları yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyada olan depremlerin hemen büyük çoğunluğu bu levhaların birbirlerini zorladıkları levha sınırlarında dar kuşaklar üzerinde oluşmaktadır. Depremlerin yeryüzünde olduğu üç ana kuşak vardır:

Pasifik Deprem Kuşağı: Şili'den kuzeye doğru Güney Amerika kıyıları, Orta Amerika, Meksika, ABD'nin batı kıyıları ve Alaska'nın güneyinde Aleut Adaları,

Japonya, Filipinler, Yeni Gine, Güney Pasifik Adaları ve Yeni Zelanda'yı içine alan en büyük deprem kuşağıdır. Yeryüzündeki depremlerin %68'i bu kuşak üzerinde gerçekleşir.

Akdeniz Deprem Kuşağı: Endonezya'dan (Java-Sumatra) başlayıp Himalayalar ve Akdeniz üzerinden Atlantik Okyanusu'na ulaşan kuşaklardır. Yeryüzündeki depremlerin %21'i bu kuşakta oluşur.

Atlantik Deprem Kuşağı: Bu kuşak Atlantik Okyanusu ortasında yer alan levha sınırı (Atlantik Okyanus Sırtı) boyunca uzanır. Yeryüzündeki depremlerin %11'i bu kuşakta oluşur.

Şekil 5. Yerküre üzerinde aktif deprem kuşakları ³

Şekil-2 de, yerkabuğunu oluşturan "Levha"ların, Astenosferdeki konveksiyon akımları nedeniyle hareket halinde olduklarını ve bu nedenle birbirlerini ittiklerini veya birbirlerinden açıldıklarını ve bu olayların meydana geldiği zonların da deprem bölgelerini oluşturduğu bilinmektedir.

Birbirlerini iten ya da diğerinin altına giren iki levha arasında, harekete engel olan bir sürtünme kuvveti vardır. Bir levhanın hareket edebilmesi için bu sürtünme kuvvetinin giderilmesi gerekir. İtilmekte olan bir levha ile bir diğer levha arasında sürtünme kuvveti aşıldığı zaman bir hareket oluşur. Bu hareket çok kısa bir zaman

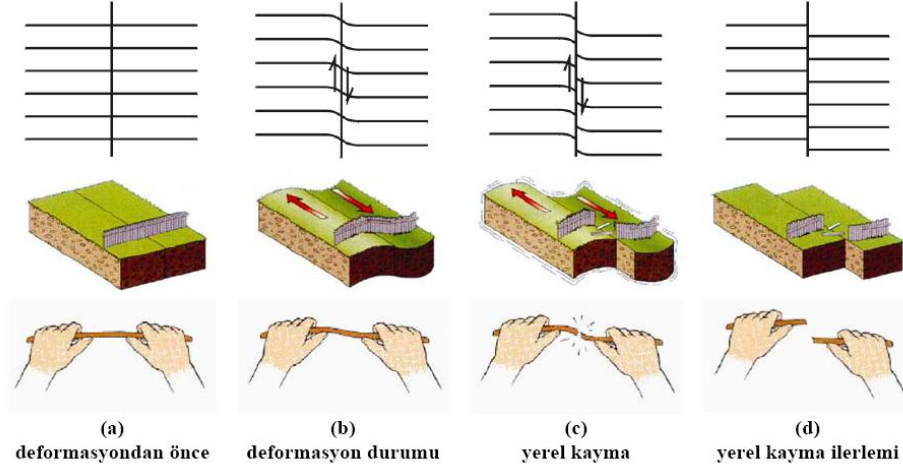
³ <http://img259.imageshack.us/img259/8564/dpremk2hk1.jpg>

biriminde gerçekleşir ve şok niteliğindedir. Sonunda çok uzaklara kadar yayılabilen deprem (sarsıntı) dalgaları ortaya çıkar. Bu dalgalar geçtiği ortamları sarsarak ve depremin oluş yönünden uzaklaştıkça enerjisi azalarak yayılır. Bu sırada yeryüzünde, bazen gözle görülebilen, kilometrelerce uzanabilen ve FAY adı verilen arazi kırıkları oluşabilir. Bu kırıklar bazen yeryüzünde gözlenemez, yüzey tabakaları ile gizlenmiş olabilir. Bazen de eski bir depremden oluşmuş ve yeryüzüne kadar çıkmış, ancak zamanla örtülmüş bir fay yeniden oynayabilir.

Depremlerinin oluşumunun bu şekilde ve “Elastik Geri Sekme Kuramı” adı altında anlatımı 1911 yılında Amerikalı Reid tarafından yapılmıştır ve laboratuvarlarda da denenerek ispatlanmıştır.

1.1.2.1. Elastik Geri Sekme Kuramı (Elastic Rebound)

Elastik geri sekme kuramına göre herhangi bir noktada, birbirine komşu blokların tektonik kuvvetlerin etkisiyle zamana bağımlı olarak birbirine göre yavaş yavaş kaymaları sonucu oluşan elastik deformasyon enerjisi depolanır. Depolanan enerji kritik bir değere eriştiğinde fay düzlemi boyunca var olan sürtünme kuvvetini yenerek fay çizgisinin her iki tarafındaki kayaç bloklarının birbirine göreli hareketlerini oluşturmaktadır. Bu olay ani yer değiştirme hareketidir. Bu ani yer değiştirmeler ise bir noktada biriken birim deformasyon enerjisinin açığa çıkması boşalması diğer bir deyişle mekanik enerjiye dönüşmesi ile ve sonuç olarak yer katmanlarının kırılma ve yırtılma hareketi ile olmaktadır (Şekil 5). Aslında kayaların önceden bir birim yer değiştirme birikimine uğramadan kırılmaları olanaksızdır. Bu birim yer değiştirme hareketlerini hareketsiz görülen yerkabuğunda üst mantoda oluşan konveksiyon akımları oluşturmakta kayalar belirli bir deformasyona kadar dayanıklılık gösterebilmekte ve sonrada kırılmaktadır. İşte bu kırılmalar sonucu depremler oluşmaktadır. Bu olaydan sonra da kayalardan uzun zamandan beri birikmiş olan gerilmelerin ve enerjinin bir kısmı ya da tamamı giderilmiş olmaktadır. Çoğunlukla bu deprem olayı esnasında oluşan faylarda elastik geri sekmeler (atım) fayın her iki tarafında ve ters yönde olmaktadırlar.

Şekil 6. Elastik Geri Sekme Teorisinin Şematik Açıklaması.

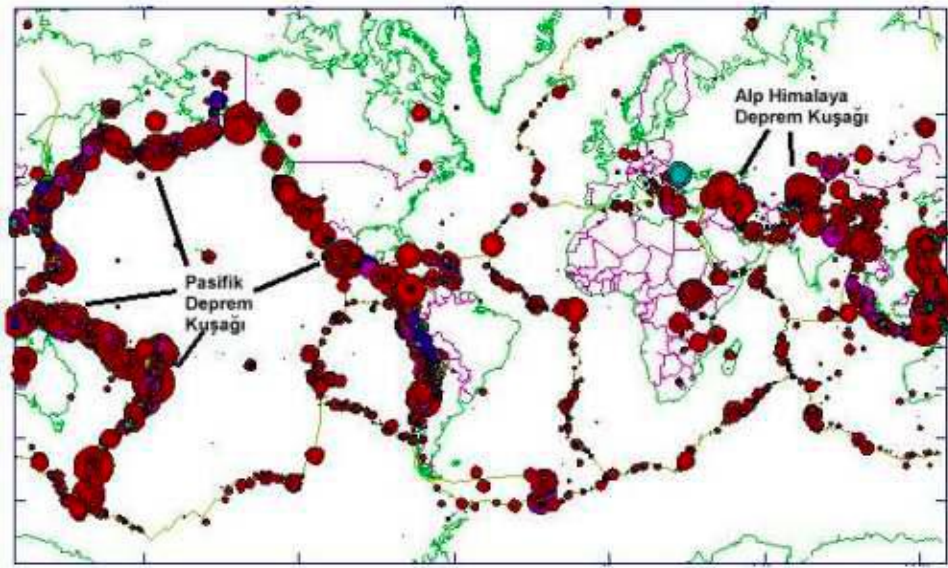
Bu kurama göre, herhangi bir noktada, zamana bağımlı olarak, yavaş yavaş oluşan birim deformasyon birikiminin elastik olarak depoladığı enerji, kritik bir değere eriştiğinde, fay düzlemi boyunca var olan sürtünme kuvvetini yenerek, fay çizgisinin her iki tarafındaki kayaç bloklarının birbirine göre hareketlerini oluşturmaktadır. Bu olay ani yer değiştirme hareketidir. Bu ani yer değiştirmeler ise bir noktada biriken birim deformasyon enerjisinin açığa çıkması, boşalması, diğer bir deyişle mekanik enerjiye dönüşmesi ile ve sonuç olarak yer katmanlarının kırılma ve yırtılma hareketi ile olmaktadır. Aslında kayaların, önceden bir birim yer değiştirme birikimine uğramadan kırılmaları olanaksızdır. Bu birim yer değiştirme hareketlerini, hareketsiz görülen yer kabuğunda, üst mantoda oluşan konveksiyon akımları oluşturmakta, kayalar belirli bir deformasyona kadar dayanıklılık gösterebilmekte ve sonrada kırılmaktadır. İşte bu kırılmalar sonucu depremler oluşmaktadır. Bu olaydan sonra da kayalardan uzak zamandan beri birikmiş olan gerilmelerin ve enerjinin bir kısmı ya da tamamı giderilmiş olmaktadır. Çoğunlukla bu deprem olayı esnasında oluşan faylarda, elastik geri sekmeler (atım), fayın her iki tarafında ve ters yönde olmaktadır. FAYLAR genellikle hareket yönlerine göre isimlendirilirler. Daha çok yatay hareket sonucu meydana gelen faylara "Doğrultu Atımlı Fay" denir. Fayın oluşturduğu iki ayrı blokun birbirlerine göreli olarak sağa veya sola hareketleri olmaktadır ki bunlar sağ veya sol yönlü doğrultulu atımlı faya bir örnektir.

1.2. Deprem Türleri

Depremler oluş nedenlerine göre değişik türlerde olabilir. Dünyada olan depremlerin büyük bir bölümü yukarıda anlatılan biçimde oluşmakla birlikte az miktarda da olsa başka doğal nedenlerle de olan deprem türleri bulunmaktadır. Depremleri 4 grupta toplayabiliriz: Oluşumlarına göre depremler, derinliklerine göre depremler, uzaklıklarına göre depremler ve büyüklüklerine göre depremler.

1.2.1. Oluşumlarına göre depremler

Oluşumlarına göre depremlere üç gruba ayrılırlar. Yer içinde biriken iç kuvvetlerin neden olduğu gerilmelerin boşalması ile meydana gelen katmanların yer değiştirme, oynama ve kırılma gibi hareketlerinin sonucu olan depremler genellikle tektonik depremler olarak nitelenir ve bu depremler çoğunlukla levhalar sınırlarında oluşurlar. Yeryüzünde olan depremlerin %90'ı bu gruba girer. Türkiye'de olan depremler de büyük çoğunlukla tektonik depremlerdir.

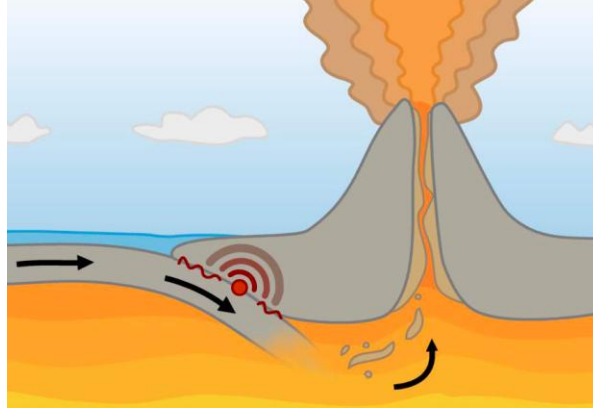

Şekil 7. Yeryüzünde Tektonik Depremlerin Yoğun Olduğu Bölgeler ⁴

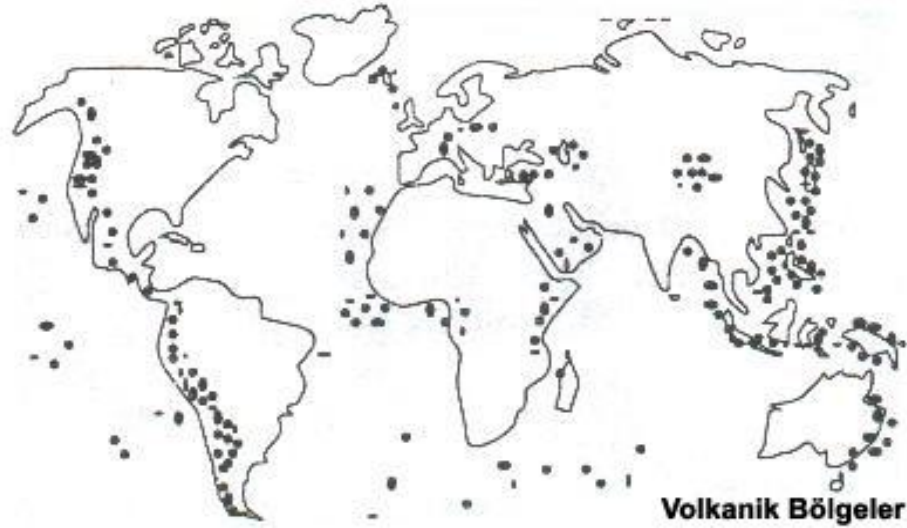
İkinci tip depremler volkanik depremlerdir. Bunlar volkanların püskürmesi sonucu oluşurlar. Yerin derinliklerinde ergimiş maddenin yeryüzüne çıkışı sırasındaki fiziksel ve kimyasal olaylar sonucunda oluşan gazların yapmış oldukları patlamalarla bu tür depremlerin meydana geldiği bilinmektedir. Bunlar da yanardağlarla ilgili olduklarından yereldirler ve önemli zarara neden olmazlar. Japonya ve İtalya'da oluşan

⁴ <http://www.biltek.tubitak.gov.tr/sandik/deprem/deprem2b.jpg>

depremlerin bir kısmı bu gruba girmektedir. Türkiye’de aktif yanardağ olmadığı için bu tip depremler olmamaktadır.

Şekil 8. Volkanik Depremin Oluşumu.⁵

Şekil 9. Yeryüzünde volkanik aktif bölgeler⁶

Bir diğeri de çöküntü depremlerdir. Bunlar yer altındaki boşlukların (mağara), kömür ocaklarında galerilerin, tuz ve jipsli arazilerde erime sonucunda oluşan boşlukların tavan bloğunun çökmesi ile oluşurlar. Büyük heyelanlar ve gökten düşen meteorların da küçük sarsıntılara neden olduğu bilinmektedir. Odağı deniz dibinde olan Derin Deniz Depremlerinden sonra, denizlerde kıyılara kadar oluşan ve bazen kıyılarda büyük hasarlara neden olan dalgalar oluşur ki bunlara (Tsunami) denir. Deniz depremlerinin çok görüldüğü Japonya’da Tsunami’den 1896 yılında 30.000 kişi ölmüştür (www.deprem.gov.tr)

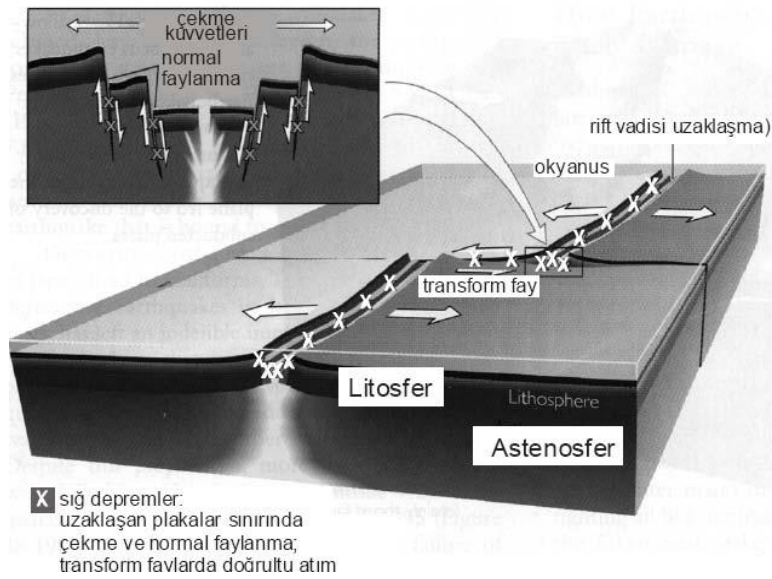
⁵ http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/af/Destructive_plate_margin.png

⁶ <http://img254.imageshack.us/img254/2593/volkanikblgelerta0.jpg>

1.2.2. Derinliklerine Göre Depremler

Derinliklerine göre depremler; Sığ, orta derinlik ve derin depremler olmak üzere 3'e ayrılırlar.

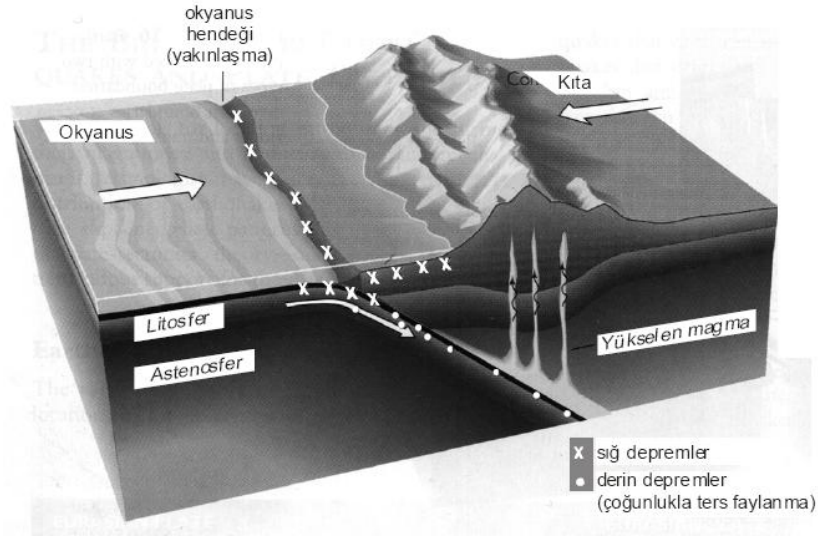
Sığ Depremler, yerin $0 < d < 60$ km. derinliğinde olan depremlerdir. Sığ depremler dar bir alanda hissedilir ve bu alan içinde çok büyük hasar yapabilirler. Sığ odaklı depremler, genellikle okyanus ortası sırtlarda ve transform faylar boyunca; orta ve derin odaklı depremler ise yitim kuşakları boyunca oluşurlar. Türkiye'de olan depremler genellikle sığ odaklı depremler olup, derinlikleri çoğu zaman 0-30 km arasında değişmektedir.

Şekil 10. Levha Sınırlarında Oluşan İki Tür Deprem ⁷

Orta Derinlikteki depremler, yerin $60 < d < 300$ km. derinliğinde olan depremlerdir. Daha çok dalma-batma bölgelerinde görülürler. Derin depremler çok geniş alanda hissedilirler, buna karşılık yaptıkları hasar azdır.

⁷ http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tyurur/Fiziksel_jeoloji_ders/KONU_18.pdf

Şekil 11. Birbirine Yaklaşan Levhalarda Oluşan Sığ ve Derin Depremler ⁸

Derin Depremler, yerin $300 < d < 700$ km. derinlerinde olan depremlerdir. Yerin üst manto katmanında meydana gelen depremlerdir. Çok geniş bir alanda hissedilirler ancak verdiği hasar azdır.

1.2.3 Uzaklıklarına Göre Depremler

Deprem merkezinden istasyonlara olan uzaklıklarına göre depremler, 3 ana sınıf altında toplanabilir. Bunlardan *Yerel Depremler*, Episantr uzaklıkları yaklaşık 100km'ye kadar olan depremlerdir. Örneğin: Marmara, Düzce, Adapazarı, Yalova depremleri... *Bölgesel depremler*, Episantr uzaklıkları birkaç yüz (500km'ye) kadar olan depremlerdir. Buna, Ege Bölgesi ve Doğu Anadolu'da olan depremler örnek olarak gösterilebilir. *Uzak Depremler*, Episantr uzaklıkları 1000km'den uzak olan depremlerdir. *Büyükliklerine göre depremler* 6 sınıfa ayrılır. Bunlar,

- Çok büyük depremler: $M^9 \geq 8.0$
- Büyük depremler: $7.0 \leq M < 8.0$
- Orta büyüklükteki depremler: $5.0 \leq M < 7.0$
- Küçük depremler: $3.0 \leq M < 5.0$
- Mikro depremler: $1.0 \leq M < 3.0$
- Ultra-mikro depremler: $M < 1.0$

⁸ http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tyurur/Fiziksel_jeoloji_ders/KONU_18.pdf

⁹ M: Deprem sırasında açığa çıkan enerjinin sayısal değeri.

1.3. Van'ın Coğrafi, İklimsel, Tektonik, Tarihsel ve Demografik Özellikleri

Türkiye coğrafyası içerisinde ise Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Murat-Van Bölümü'ndeki Van Gölü kapalı havzasında yer alan Van, kuzeyden Ağrı, batıdan Van Gölü ile Bitlis, güneyden Siirt ve Hakkâri ili ve doğusunda İran'a komşu bir mevkide yer alır ve Türkiye topraklarının % 2,5'ini oluşturur. Şehir, Türkiye'nin en büyük gölü olan Van Gölü'nün hemen doğu kıyısına (kıyıdan yaklaşık 5 km içeriye) kurulmuş ve çevresi volkanik dağlarla sınırlandırılmış çöküntü alanında konumlanmıştır. Deniz seviyesinden 1725 metre yüksekte olan kentin zemin yapısı genel olarak balçık ve organik toprak ile kaplanmış kum ve çakıllı kumdan oluşan göl artığı malzemeden oluşmuştur (Gülkan ve Diğerleri, 1978). İklimi, Doğu Anadolu'nun tipik iklimi olan şiddetli karasal iklim olarak belirlenen Van ve bölgesinde kışlar özellikle çok uzun, şiddetli ve karlıdır. Buna karşılık yaz mevsimi çok kısa olmakla birlikte, bölgenin en kuzeyindeki yüksek platolarda bile oldukça sıcak geçebilmektedir (Van Valiliği, www.van.gov.tr).

Van Ovası ve yakın çevresi, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Van Bölümü'nde, tektonik ünite olarak ise Toros Orojenik Kuşağı'nın doğu bölümünde yer almaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi'nin bir alt bölümünü teşkil eden Van bölümü morfolojik bakımdan üç üniteye ayrılabilir. Bunlar: Van Gölü'nü güneyden bir duvar gibi kuşatan Güneydoğu Toroslar, doğuda ortalama yükseltisi güneye nazaran daha alçak olan Van Dağları, batı ve kuzeyde ise kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda bir hat üzerinde yer alan volkan konileridir. Van ve bölgesini oluşturan coğrafi özellikler ve yüzey şekilleri bölgenin bir zamanlar volkanik olarak oldukça aktif olduğunu, tarih boyunca da tektonik anlamda ciddi hareketlenmeler yaşadığını gözler önüne sermektedir. Türkiye'nin tektonik olarak oldukça aktif bir bölgede olduğu bilinmektedir. Özellikle Van Gölü ve İran sınırı arasındaki saha tektonik bakımdan çok karmaşıktır (Van Valiliği, www.van.gov.tr).

Deprem faylarının yönleri genellikle güneybatı-kuzeydoğu yönündedir. İkinci ve üçüncü zaman kıvrımları doğuda kavisler yaparak İran topraklarına geçer. İkinci zamandan daha eski tabakalar, nispeten daha sınırlı saha kaplarlar. Bunlar, büyük bir ihtimal ile bu bölgede derinlerde kalmış olan eski kütlelerin ancak, depresyonlar ile parçalanarak sınırlı sahalarda şeritler halinde yüzeye kadar yükselmiş olan parçalardır. Depremlerin olduğu bölge ülkenin en önemli iki fayı olan Kuzey Anadolu ve Doğu Anadolu Fay Hatlarının hemen batısında Bitlis-Zagros Kenet Kuşağı adı verilen

bindirme karakterli fayda meydana gelmiştir. Bu bölge iki önemli tektonik levhanın, Arap ve Avrasya Plakaları'nın, etki alanında bulunmaktadır. Tarihte yaşanan depremler de (1903 Patnos-Ağrı: 6.2, 1908 Başkale-Van: 6, 1976 Çaldıran-Van: 7.5 gibi) bölgenin her zaman bu ve benzeri büyüklüklerde depremler üretme potansiyeli olduğunu göstermektedir.

Van ili ve ilçelerinin Cumhuriyet öncesi dönemlerde nüfusu hakkında çok geçerli bilgilere ulaşılması zor görünmektedir. Özellikle Osmanlı Devleti öncesi dönemlerde ve Urartu hâkimiyetinden sonra bölgede varlık mücadelesi veren birçok devletin ortaya çıkışı ve birbirleriyle olan sınır mücadeleleri, çatışma ve savaşlar sebebiyle Van coğrafyası nüfusunun inişli çıkışlı bir seyir gösterdiği tahmin edilmektedir. Osmanlı döneminde ise elde edilen veriler her ne kadar bilimsel olmasalar da, Osmanlı Salnamelerinde 1889'da Van'ın merkez nüfusunun 35000, Gevaş'ın 13164, Adilcevaz'ın 12697, Erciş'in 14774 ve Muradiye'nin nüfusunun ise 13382 olduğu tespit edilmektedir. Ancak o dönemler için düzenli nüfus sayımları yapılamadığı için bu verilerin tahminler ötesinde değerlendirilmemesi gerekir. Dolayısıyla bölgenin nüfus yapısı hakkında en geçerli bilgilere Cumhuriyet dönemi içerisinde belirli aralıklarla düzenli olarak yapılan nüfus sayımı verilerinden ulaşmak mümkün olmaktadır. En son TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre ise Van ili ve ilçelerinin toplam nüfusu 2010 itibari ile 1.035.418 olarak verilmektedir. Bu verilere göre Van merkez nüfusunun 350.000'in üzerinde olduğu, 23 Ekim 2011 depreminden en çok etkilenen Erciş ilçesinin ise 155.000 civarında bir nüfusa sahip olduğu belirtilmektedir. Gerek iklimsel koşullar gerek ulaşım avantajları ve gerekse verimli topraklara ulaşma amacıyla bölgede yerleşimler daha çok geniş düzlüklere, ovalara ve akarsu kenarları ile göl kıyılarına olmuştur. Dolayısıyla bugünde ortaya çıkan yerleşme dinamiklerinin tarihsel süreç içerisinde insanoğlunun doğal ve coğrafi kaynakları ve avantajları kullanma çabasından kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte verimli topraklara, su kenarlarına, dağ yamaçlarına kurulan kentler tarih boyunca depremler, seller, toprak kaymaları, çığ ve kaya düşmeleri gibi doğal kaynaklı tehlikelere açık kalmışlar, bu tehlikeler ise insan yerleşimlerinin büyümesi ve nüfuslarının artması ile ciddi riskler doğurmaya başlamıştır. Böylelikle hem tarihte hem de günümüzde insan faaliyetleri ile doğal faaliyetlerin etkileşimi sonucu doğal tehlikeler afetlere dönüşmüştür. Son yaşanan Van depremleri de bu anlamda önemli bir örnek olarak arşivlerdeki yerini almıştır.

1.4. Van İlinde Yaşanan Depremler

Van bölgesi tektonik açıdan oldukça hareketli bir bölgeye sahip olup, tarih boyunca yıkıcı depremler üreten karmaşık fayların bulunduğu bir coğrafya üzerinde kurulmuştur. Türkiye deprem bölgeleri haritasında da Van ilinin önemli bir bölümü birinci ve ikinci derece deprem bölgesi olarak gösterilmektedir (Özvan 2005: 1386 – 1393). Deprem konusunu ele alan araştırmacılara ait yayınlarda 1900 yılı öncesine ait deprem tahminlerinin aletsel (sismometre) olmadığı ve kayıt altına alınmadıklarına dikkat çekilerek bu süreçteki depremler “Tarihsel Dönemde Oluşan Depremler” olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemdeki depremler seyahatnameler, devletin ve dinsel kurumların arşivlerine, destanlara, edebiyat, coğrafya ve tarih kitaplarında yer alan bilgilere dayanmaktadır (Yüksel, 2009: 367 – 385)

1900 yılı öncesinde Van’da gerçekleşen depremler; 1110, 1111, 1245, 1275, 1282, 1439, 1441, 1646,1648, 1692, 1701, 1704, 1715, 1871, 1881, 1891 ve 1896 olarak verilmektedir (Ambraseys ve Finkel, 2003). Van’da gerçekleşen tarihsel döneme ait en iyi bilinen deprem, 1646’da Osmanlı idaresi zamanında karşımıza çıkmaktadır. Özellikle bu depreme ilişkin bilgi sunan Ermeni tarihçi Arakel Davrizhetsi’nin tespitlerinden anlaşıldığına göre doğrudan Van kenti etkilenmiş birçok kilise ve camii yıkılmış ve ya hasar görmüştür. Bu arada eski Van kentini çevreleyen kent surlarının bir bölümünün de yıkılmış olduğu belirtilmektedir. Depremin ardından dönemin Osmanlı Paşası’nın İstanbul’a bir rapor sunduğu ve yeniden inşa izni istediği anlatılmaktadır (Eğilmezler, 2011: 56).

“Seyyahlara Göre Van” adlı kitabında İsmail Mangaltepe kısa da olsa Van’da gerçekleşen ilk depremlere değinmiştir. 19. Yüzyılın sonlarında birkaç kez tekrarlayan bu depremlerde; mal ve can kayıplarının yanı sıra camii, minare ve kubbelerin tamamına yakını yıkıldığını ve 1881’deki depremin en etkili olduğunu vurgulamaktadır (Mangaltepe, 2009: 57 – 58). Van’daki bilimsel ölçümlere dayalı depremlerin başlıcaları şunlardır: 1941’deki Erciş-Van (5.9), 1945’teki Van (5.8), 1972 Van-Edremit (5.2) ve 1976 Muradiye-Van (7.5). Çaldıran – Muradiye çevresinde etkili olan deprem sırasında beş bin kişi ölmüş ve önemli ölçüde yerleşimler hasar görmüştür (Eyidoğan, 1991).

23 Ekim 2011 Pazar günü yerel saatle 13.41’de Van merkezine yaklaşık 20 km uzaklığında bulunan Tabanlı Köyü merkez üssü 7.2 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiştir. Deprem başta Van ili olmak üzere çevre illerde ve Türkiye’nin doğu ve güney

doğu illerinde de hissedilmiştir. Yaşanan bu şiddetli depremin yankıları henüz sarılamamışken 9 Kasım 2011 Çarşamba günü yerel saat ile 21.23'te Van'a bağlı Edremit ilçesi merkez üslü 5.6 büyüklüğünde ikinci bir deprem daha meydana gelmiştir. İlk deprem ağırlıklı olarak Erciş kent merkezinde ikincisi ise Van kent merkezinde etkili olmuş ve toplam 644 kişi yaşamını yitirmiştir. Bunların yanı sıra özellikle Van ve Erciş kent merkezlerinde hemen hemen bütün binalar hafif, orta ve ağır olmak üzere hasar görmüştür. 9 Kasım 2011 tarihinden sonra Van adeta yaşanamaz algısı içerisindeyken öncelikle çadır sonrasında da konteynırlarda kışın zorlu barınma koşulları atlatılmaya çalışılmıştır (AFAD Raporu 2011).

1.4.1. Van Erciş Depremi

1941 Van-Erciş Depremi 10 Eylül 1941 tarihinde Van'ın Erciş ilçesinde meydana gelen deprem. Richter ölçeğine göre 5.9 büyüklüğündeki depremde 192 veya 194 kişi ölürken 36 köy de tamamen yıkılmıştır.

1.4.2. Çaldıran Depremi

24 Kasım 1976 tarihinde merkez üssü Van'ın Muradiye ilçesi Çaldıran bucağı olan 7,5 MS büyüklüğündeki deprem bir deprem meydana geldi. Çok büyük hasara neden olan depremde 3840 kişi öldü, 9232 bina hasar gördü. Depremin yanı sıra bölgede gece hava sıcaklığının -17 dereceye kadar düşmesi sonucu donma nedeniyle de ölümler gerçekleşmiştir. Deniz seviyesinden 1720 metre yukarıda olan kent, Van Gölü'nün doğusunda yerleşmiştir. Dolayısıyla zemin yapısı balçık ve organik toprak ile kaplanmış kum ve çakıllı kumdan oluşan göl artığı malzemeden oluşmuş kent göl çöküntü alanına kurulmuştur. 24 Kasım 1976 depreminin olduğu dönemde tipik bir Anadolu kenti olan ve çok az sayıda 3-4 katlı betonarme yapının olduğu, daha çok geleneksel ve yığma yapılardan oluşan bir şehirdir. Bu dönem nüfusu ise il merkezini 50.000, il genelini ise 326.000 olarak göstermektedir (1970 yılı nüfus verilerine göre). O dönemde özellikle hasar gören Muradiye ve Çaldıran yerleşimlerinde yapıların önemli bir kısmı tek katlı, kerpiç-taş yığma taşıyıcı sistemli, kalın duvarlı ve toprak damlı yapılardan oluşmaktadır. Kamuya ait bir kaç yapı ise tuğla yığma ve betonarme taşıyıcı sistemden oluşmaktadır. 1976 depreminde, Çaldıran'da bulunan 532 binadan 505 adeti ağır şekilde (onarılamayacak kadar) veya tamamen yıkılarak hasar görmüştür. Çaldıran nüfusu o dönem için 3.300 kişi olup depremde ortalama her altı (6) kişiden biri

(1) hayatını kaybetmiştir (yaklaşık olarak Çaldıran nüfusunun % 16.6'sı yaşamını yitirmiştir). Çok az sayıda binanın belli oranda boşluklu beton bloklar ile yapıldığı yörede, kalan yapıların tamamına yakını kerpiç ve moloz taş malzemenin çamurla bağlanarak çok az miktarda düşey (ahşap) destek ile kullanılması sonucu üretildiği gözlenmiştir. Çatılarda ise kalın ve ağır çamur damın altında kavak gövdeleri taşıyıcı olarak kullanılarak bina çatı örtüsü üretildiği gözlenmiştir.

Depremi yarattığı hasarın güneyden kuzey yönüne doğru azaldığı görülmektedir. Bu durumu ortaya çıkaran sebeplerden birisi de güneyde zeminin daha yumuşak (alüvyonlu) bir yapıda olması kuzeyde ise daha dağlık ve dolayısıyla sert bir zemin yapısı olmasına bağlanabilir. Depremi aletsel olarak oldukça büyük olmasına rağmen bölgede ve hatta kırılan fay hattına yakın yerlerde beklenenden az hasar yaratması depremin sığ bir deprem olmasına bağlanabilir. Depremde kırılan fayın uzunluğunun 55 km olduğu düşünülmektedir. Depremi yol açtığı yanal yer değiştirme (ya da kayma) ise 2 metre civarında belirlenmiştir. Depremi şiddeti Çaldıran'da IX, Muradiye'de ise VII olarak değerlendirilmektedir. Depremi en çok etkilediği Çaldıran ilçesi ve köylerinde 2.928 kişi hayatını kaybederken, 3.832 bina ağır hasar almış ya da göçmüştür. Muradiye ilçesi ise diğer en çok hasar alan yerleşim yeri olup ilçe ve köylerinde toplam 638 kişi yaşamını yitirmiş, 2.063 yapı ise yıkılmıştır. Erciş ilçesi ve köylerinde ise 34 kişinin öldüğü, 1.500'ün üstünde binanın da yıkıldığı bilinmektedir. Diğer ilçe ve köylerde de can kayıpları ile yapılarda ciddi hasarlar oluşmuştur. Çevre illerde de hasara neden olan depremde Ağrı ve Diyarbakır bölgelerinde de yüzün üzerinde can kaybı yaşandığı dile getirilmektedir.

Yapıların önemli ölçüde hasar görmesi ve yıkılması ile can kayıplarının oluşmasında en temel neden dönemin mevcut yapı üretim metot ve malzemelerinden kaynaklanmaktadır. Düşey destekleri olmadan ve hem zemine (ya da temele) hem de çatıya bağlanmayan çamurla tutturulmuş taş ve kerpiç duvarlı yapılar, bir de üzerlerine inşa edilen ağır toprak damlar ile deprem gibi yatay yüklere dirençli değildir. Bölgedeki bazı betonarme iki katlı yapılar da taşıyıcı sistem hasarları almakla birlikte tamamen göçme yaşanmamıştır. Bununla birlikte yöredeki bir takım yığma yapılar ise depremde çok değişken davranışlar göstermiştir. Örneğin fay hattına sadece bir kaç yüz metre mesafede olan üç katlı yığma bir yapı depremde önemli bir taşıyıcı sistem hasarı almazken, depreme 25 km uzaklıkta bulunan bir başka yığma yapı ise çok ciddi hasarlar almıştır. Bölgede mühendislik ve mimarlık hizmeti alan bina sayısının çok az olması

sebebiyle bu tip yapıların deprem davranışları ile ilgili sağlıklı veri toplamak mümkün olamamıştır.

1.4.3. Ekim 2011 Depremi

23 Ekim 2011 günü, Türkiye saati ile 13.41'de Van'da meydana gelen ve 25 saniye süren deprem “Türkiye Cumhuriyeti tarihinde meydana gelen en büyük depremlerden birisi olarak arşivlerdeki yerini almıştır. Özellikle Erciş ilçesinde ağır yıkıma ve can kaybına neden olan deprem Van ilinde daha az hasarla atlatılmıştır” (ODTÜ İnceleme Raporu). Depremin merkez üssü Van'a 17 kilometre uzaklıktaki Tabanlı köyüdür. Yapılan değerlendirmelerde depremin büyüklüğü; Kandilli Rasathanesi tarafından Richter ölçeğine göre 6.6, ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumu tarafından ise 7.2 olarak duyuruldu. Kandilli Rasathanesi'nden daha sonra yapılan açıklamada, deprem şiddetinin merkez üssünde 9 olduğu belirtildi ve depremin moment büyüklüğü 7.2 olarak düzeltildi.

Deprem, Ulusal Kuvvetli Yer Hareketi Gözlem Ağı'na bağlı 22 istasyon tarafından kaydedildi. Hakkâri, Ağrı, Iğdır, Erzurum, Kars, Muş, Bitlis, Siirt, Batman, Mardin, Diyarbakır, Şanlıurfa gibi çevre illerde İran ve Irak'ın kuzeyinde de hissedilen depremde binalar yıkıldı, elektrik ve telefon hatları kesildi. Richter ölçeğine göre 7.2Mw büyüklüğündeki deprem, Cumhuriyet tarihi boyunca Anadolu'da meydana gelen en büyük depremlerden biri olarak kayıtlara geçti (www.deprem.gov.tr).

1.4.5. Kasım 2011 Depremi

9 Kasım 2011 tarihinde, TSİ 21.23'de meydana gelen ve 5,6 büyüklüğündeki deprem “orta büyüklükte bir deprem sınıfına girmekle birlikte yarattığı etki ile özellikle Van ilinde en az ilk deprem kadar ağır tahribata yol açmıştır” (ODTÜ İnceleme Raporu). Depremin merkez üssü, Van'a 16 km uzaklıktaki Edremit ilçesidir. Depremin etkisiyle 2'si otel olmak üzere 25 bina yıkıldı. “Bununla birlikte, Fiziksel yıkım ve yaşanan can kayıplarının da ötesinde, halk üzerinde yarattığı psikolojik etkiler belki de Van ili için ilk depremden daha ağır sonuçlar doğurmuştur” (ODTÜ İnceleme Raporu). 23 Ekim'de meydana gelen deprem nedeniyle Van'da olan arama kurtarma ekiplerinin bir kısmı, binaların yıkıldığı bölgeye sevk edilirken; daha önce kendi bölgelerine dönmüş arama kurtarma ekipleri de tekrar bölgeye gelerek arama kurtarma çalışmalarını yürütmeye başlamışlardır.

12 Kasım günü Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'ndan yapılan açıklamada; 25 binanın yıkıldığı, 40 kişinin öldüğü ve 30 kişinin enkazlardan sağ kurtarıldığı bilgisi verilmiştir. Depremde ölenlerden biri de Japon yardım görevlisi Prof. Dr. Atsushi Miyazaki'dir. Van'da yaşayan binlerce insan bu depremden sonra bölgeyi terk etmiştir, kalanlar ise soğuk kış aylarında yazlık çadırlarda kışı geçirmeye çalışmaktadır. Van valiliğinin gönüllülerle beraber yürüttüğü çalışmalar sayesinde ağır hasarlı bir çok bina kayıt altına alınıp acil tedbir alınması için ilgili makamlara resmi olarak raporlanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda tehlike yaratan ağır hasarlı binaların yıkım çalışmalarına başlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. VAN'DA "23 EKİM VE 9 KASIM 2011" TARİHLİ DEPREMLER SONRASI YAŞANAN GELİŞMELER

2.1. Deprem Sonrası Arama Kurtarma Çalışmaları

Bir afetin oluşumunu takip eden ve afetin oluşundan hemen sonra başlayarak, afetin büyüklüğüne göre belli süre içinde yapılan faaliyetlerdir. Müdahale faaliyetlerinin ana hedefi, mümkün olan en kısa süre içinde en büyük sayıdaki insan hayatını kurtarmak, yaralıların tedavisini sağlamak ve açıkta kalanları su, yiyecek, giyecek, ısınma, barınma, korunma gibi hayati ihtiyaçların en kısa süre içinde en uygun yöntemlerle karşılamaktır. Müdahale safhasında aşağıdaki faaliyetlerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Haber alma ve ulaşım, ihtiyaçların belirlenmesi, arama ve kurtarma, ilk yardım, tedavi, tahliye, geçici iskân, yiyecek, içecek, giyecek, yakacak temini, güvenlik, çevre sağlığı ve koruyucu hekimlik, hasar tespiti, tehlikeli yıkıntıların kaldırılması (Kadıoğlu ve Özdemir, 2005: 3-4).

Yangınlar, patlamalar, bulaşıcı hastalıklar vb. gibi ikinci afetlerin önlenmesi gibi birçok faaliyet bulunmaktadır. Bu safhada yapılacak tüm faaliyetler devletin tüm güç ve kaynaklarının en hızlı şekilde ve etkili yöntemlerle afet bölgesinde kullanılmasını amaçladığından çok iyi bir koordinasyonu gerektirmekte ve olağanüstü koşullarda uygulanması zorunluluğu, olağanüstü hazırlık ve yetkiye ihtiyaç duyulmaktadır (www.psikolog.org.tr/bulten).

Deprem bölgesinde yürütülen arama kurtarma çalışmalarında 1999 depremlerinden sonra önemli kazanımlar elde eden ve oldukça çok deneyim kazanan ekiplerin Van'da daha başarılı bir arama kurtarma faaliyeti yürüttükleri söylenebilir. Basına yansıyan ve ayrıca arama-kurtarma çalışmalarına katılan ekiplerin deneyimlerini paylaştıkları raporlar da bu yönde gözlemler yapılmakla birlikte bir takım eksikliklerin de olduğu dile getirilmektedir. Özellikle bölgede görev yapan ekipler içerisinde sayıca az olmalarına karşın etkin bir çalışma yürüten özel ya da sivil toplum örgütlerine bağlı ekipler ön plana çıkmıştır. Bu anlamda AKUT bölgede yürüttüğü başarılı çalışmalar ile örnek verilebilir.

ODTÜ Ekibinin bölgeye ulaştığı dönemde enkaz altında kalanları arama ve kurtarma faaliyetleri sona ermiş bulunmaktaydı. Bu sebeple de her iki deprem sonrasında Türkiye'nin farklı coğrafyalarından bölgeye gelen kamu ve sivil toplum

kuruluşlarına ait arama-kurtarma ekipleri büyük oranda geri dönmüşlerdi. Bununla birlikte halen daha bölgede bulunan ve olası acil durumlarda müdahale etmek için bekleyen özellikle kamuya ait ve bölgenin kendi arama kurtarma ekipleri görev başında bulunmaktaydılar. 9 Kasım'da yaşanan ikinci depremde çok sayıda kişinin enkaz altında kalması ve hayatını kaybetmesi sebebiyle bundan sonra da olabilecek artçı veya yeni depremlerde olası yıkımlar karşısında enkaz altında kalabilecekler için deyim yerindeyse eller tetikte beklenmekteydi. Aslında, özellikle ikinci depremden sonra hayalet kentlere dönüşen Van ve Erciş'te kimse evlerinde kalamıyor, çok katlı binalar tamamen terk edilmiş ve karanlığa gömülmüş olarak geceleri ürkütücü bir manzara oluşturmaktaydı. Bu sebeple olası artçılarda veya yeni depremlerde zaten terk edilmiş olan bu binalarda kimsenin bulunmayacağını tahmin etmek güç olmamaktaydı. Bununla birlikte, hem Van'da hem de Erciş'te bulunan çadır kentlere yerleşen afetzedelerin dışında bulundukları mahalleleri ve evlerini terk etmek istemeyerek hemen evlerinin (dolayısıyla apartmanların) yanı başlarına kendi imkânları ile çadır kuran oldukça çok sayıda insan da bulunmaktaydı. Özellikle evlerinde bulunan eşyalarını hırsızlara karşı emniyete almak isteyen afetzedeler hasarlı olan binaların yıkılması sonucu ortaya çıkabilecek tehlike ve risklere karşı kendi emniyetlerini dahi düşünmüyorlardı. Çok katlı apartman bloklarının çevresinde yeterli açık alan bulmak her zaman mümkün olamadığı için bu binaların yıkılması ile oluşturabilecekleri tehlikeli etki alanları içerisinde kalan çadırlarında afetzedeler enkaz altında kalma riskini taşıyorlardı. Enkazların kaldırılması çalışmalarında da yaşanabilecek olumsuzluklara karşı bölgede arama kurtarma ekiplerine ihtiyaç olabileceği konusunda önemli bir nokta olarak dikkate alınması gerekiyor (Karancı, Kalaycıoğlu ve diğerleri, 2011: 17).

Bölgede yürütülen arama-kurtarma çalışmalarında ortaya çıkan eksiklikler çok temel olarak aşağıda sıralanmaya çalışılmıştır. Buna göre; Bölgeye giden ekiplerin enkazlara yönlendirilmesinde sıkıntılar yaşanmış, hangi ekibin nereye gideceği konusunda kargaşa oluşmuş, ekipler genelde kendi inisiyatifleri ile ya da yolda karşılaştıkları ve kendilerini enkaza götüren vatandaşların gösterdikleri yerlerde çalışmalar yapmak durumunda kalmışlardır.

Arama-kurtarma faaliyeti yapılan bir enkaza mutlaka bilgi veren bir işaretleme sisteminin yapılması, enkazın arandığına dair kayıt tutularak ilgili birimlerin haberdar edilmesi gerekir çünkü aynı enkaz birbirinden habersiz farklı ekiplerce tekrar boş yere aranmak durumunda kalabilmektedir. Arama-kurtarma ekiplerinde 1999 depremleri

sonrası kayda değer ve olumlu yönde niceliksel bir artış olduğu bu depremde ortaya çıkmıştır. Ancak aynı iyileştirme niteliksel olarak gözlenememiştir. Özellikle ekip elemanlarının daha iyi yetiştirilmesi, teknolojinin daha çok kullanılabilmesi, araç ve gereçleri kullanmada daha uzman personelin yetiştirilmesi gibi konular önemli görünmektedir.

Afet bölgesine giden ekiplerin kendi kendilerine yetebilmesi önemlidir. Bölgede kalabilecekleri süreyi hesap eden ekiplerin buna göre barınma-yeme-içme-dinlenme vb. ihtiyaçlarını sağlayabilecekleri, afet bölgesinde hızlı organize olabilecekleri kamp niteliğinde bir yapılanmaya ve malzemeye de ihtiyaçları olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle Van gibi kış aylarında oldukça soğuk olan bir bölgede ekiplerin uzun saatler boyunca zor şartlarda verimli çalışması çok güç olacaktır. Bu nedenle ekiplerin her şartta kendi dinlenme imkânlarını sağlayabilecekleri donanımları olmasında büyük fayda görünmektedir. Afet bölgesine dışarıdan gelen ve bölgeyi hiç tanımayan arama-kurtarma ekiplerine yol gösterecek, arama-kurtarma faaliyetlerini organize edecek ve eldeki ekipleri en etkin ve hızlı bir şekilde değerlendirebilecek uzman, yetişmiş, yönetme kabiliyeti olan personele ve yapılanmaya da ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır (Karancı, Kalaycıoğlu 2011: 18-19).

2.2. Deprem Sonrası Enkaz Kaldırma ve Hasar Tespit Çalışmaları

Afet sonrasında konutların hasar tespit çalışmaları 7269 sayılı Afetler Yasası'nın 13. maddesi gereğince Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğüne yerine getirilmektedir. Hasar belirlenmesinin en önemli zorluğu depremden sonra hemen yapılması gereğidir. Belirlemenin yapıldığı ortam bir afet bölgesi olduğundan çalışma imkânları sınırlıdır. Kısa zamanda yapılması gerektiğinden, özellikle hasarın büyük olduğu durumlarda konu ile ilgili yeterli eleman bulmak zordur. Bu yüzden hasar belirlenmesinin mümkün olduğu kadar uyumlu ve çabuk ortaya çıkması kolay olmayabilir. Bilgi toplama formları, kolay kullanma ve sistematik olmaları yönünden çoğu zaman bu gayeye uygun düşer. Elde edilen bilgilerin onarım ve güçlendirme açısından değerlendirilmesi ise genellikle daha rahat bir ortamda yapılır. Hasar belirlenmesi ve değerlendirilmesinin gayeleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Deprem sonucu göçmeye yaklaşan veya göçen binalar belirlenip; buralarda oturanları başka yerlere taşıyarak can kaybı önlenir.

- Genellikle yıkıcı ana depremi, birkaç ay bile geciken daha az şiddetli izler ve dayanım zayıflayan binalar göçme durumuna getirilebilir.
- Toplanan bilgilerin değerlendirilmesi ile depremin şiddeti, çeşitli derecelerde hasar görmüş ve kullanılabilir binaların sayısı belirlenebilir. Bunun sonucu olarak insanların esas faaliyetleri düzenlenebilir.
- Elde edilen bilgilerin sistematik sınıflandırılmasıyla; yardım, onarım ve güçlendirme işleri organize edilebilir.
- Deprem tehlikesi olan bölgeler gerçekçi anlamda belirlenebilir. Görülen eksiklerin belirlenmesiyle gelecekte bu tür faaliyetlerin daha az eksikli olması sağlanabilir.
- Hasarların belirlenmesi ve sınıflandırılmasıyla, bunun sonucu olarak yapılacak onarım ve güçlendirme sistematik bir şekilde gerçekleştirilebilir.
- Hasar gören binaların ve bunların elemanlarının özellikle belirlenerek, yeni yapılacak binaların plan ve projelendirilmesinde bu bilgilerin kullanılmasıyla deprem tehlikesinin azaltılması sağlanabilir.
- Mevcut deprem, projelendirme ve inşaat yönetmelikleri geliştirebilir (www.dogateknik.com.tr).

Depremden sonra yapılması gereken faaliyetler arasında enkaz kaldırma ve hasar tespit çalışmaları önemli bir zaman, organizasyon ve iş gücü isteyen hassas konulardır. Öncelikle hasar tespit çalışmalarının en hızlı ve en kısa zamanda başlatılabilmesi gerekir.

Hasar tespit çalışmaları birbirini takip eden iki temel süreci kapsar: Ön hasar tespiti ve kesin hasar tespiti. Buna göre her iki sürecinde kendisine özgü bir takım yaklaşımları bulunmaktadır. Ön hasar tespitinde temel hedef afetzedelerin can güvenliğinin sağlanmasıdır. Bu çerçevede alanında yetişmiş ve deneyimli uzmanlar tarafından depremde hasar görmüş, ancak yıkılmamış ve hiç bir şekilde içerisine girilmemesi gereken yapıların en kısa sürede tespiti gerekmektedir. Bu çerçevede yapılan hasar tespit çalışmaları her ne kadar gözlemsel düzeyde olsa da sadece yapının dış cephesi ya da görünen cephesi üzerinden fikir yürütmek zor olabilir. Bu amaçla yapının kritik noktalarına da mutlaka bakılması gerekebilecektir. Ayrıca depremin büyüklüğü, zemin yapısı, fay hattına uzaklık, binanın yaklaşık yaşının bilinmesi, yapı sistemi ve taşıyıcı sistemi hakkında ön bilgilerinde olması gerekmektedir. Bu sebeple kentlerin ve yerleşimlerin yapı stoklarının kaydının ciddi olarak tutulması ve güvenli

ortamlarda depolanması gerekmektedir. Ön hasar tespiti yapacak uzmanların bu tespitleri yapmasının hemen ardından ilgili binaya oturulamaz (ağır hasarlı), oturulamaz (orta hasarlı), oturulabilir (hafif hasarlı, güçlendirme yapıldıktan sonra), oturulabilir (hasarsız) gibi sınıflandırmalar ile tespit tutanakları hazırlanmalı, mal sahibine ve ilgili otoriteye teslim edilerek gerekli bilgilendirmeler yapılmalı, ayrıca hasarlı binaların gözle görülebilecek yerlerine işaretlemeler yapılarak bina hakkında ön bilgi verecek bir numaralandırmada yapılabilirdir. Böylelikle, bina sahiplerinin ve komşu binalarda yaşayanların can güvenliği sağlanmalı, insanların kendi binalarına girip giremeyecekleri konusunda aydınlatılmaları gerekmektedir. Ancak ön hasar tespiti yapacak uzmanların mutlaka bu alanda bir eğitimden geçirilmeleri gerekmektedir. ABD’de bu anlamda önemli çalışmalar yürütülmekte ve çeşitli programlar ile mimar ve mühendisler ön hasar tespiti konusunda sertifika eğitim programları uygulanmaktadır. “Safety Assessment Training (SAP)” (Güvenlik Değerlendirme Eğitimi) olarak adlandırılan bu programlarda afet sonrası hasar gören bölgede ilk tespitlerin nasıl yapılacağı, nasıl bir puanajlama sistemi yürütüleceği, yapılacak çalışmaların standartları gibi birçok konuda örneklerle ve geçmiş deneyimlerle birlikte kapasite artırıcı önemli eğitimler verilmektedir (Karancı, Kalaycıoğlu, Başbuğ, Özden, Çalışkan, Özakşehir, 2011: 20).

Kesin hasar tespiti ise ön hasar tespitinden farklı olarak afet sonrası ortaya çıkan hasarın bilançosunu resmileştirmek, kayıpların finansal değerini belirleyebilmek, sigortacılık sektörünün ihtiyacı olan veri ve bilgileri derleyebilmek, hak sahipliği gibi Türkiye “ye özgü olan konularda yapılacak çalışmalar için kayıt oluşturmak, hasar gören fiziksel yapının tamiri ve yenilenmesi için ortaya çıkacak ihtiyacın belirlenmesini sağlamak gibi hedeflere yönelik olarak yapılmaktadır. Her ne kadar hasar tespit çalışmaları sistemli bir şekilde ilerlemeye çalışsa da bu tespit çalışmaları esnasında yaşanan olumsuzluklar da bulunmaktadır. Van’da yaşanan depremlerden sonra hasar tespiti konusunda ortaya çıkan sorunlar ise şu şekilde tespit edilmiştir:

Özellikle ön hasar tespitinin organizasyonu başarılı olamamış, bu anlamda afetzedelerde ikinci depremden sonara ilgili kamu otoritesine ve uzmanlarına olan güven sarsılmıştır.

Hasar tespiti yapması gereken ve bu sorumluluğu üzerine alan kurumların (AFAD ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı gibi) bu anlamda yeterli kapasitesi olmadığı ortaya çıkmıştır. Yetişmiş eleman sıkıntısı olan kurumların bu açıklarını kapatmaları için acil olarak eğitim programları düzenlemeleri ya da düzenletmeleri gerekmektedir.

Hasar tespit sürecinde afetzedelerin en doğru ve etkin şekilde bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Bu bilgilendirme konusu da yeterince başarılı yürütülememiştir. İlk depremin üzerinden bir aydan fazla bir zaman geçmesine karşın Van merkezde henüz hasar tespiti için hiç ulaşılmamış çok sayıda bina olduğu belirtilmiştir. Aynı şekilde Erciş'te de yetkililerce hasar tespit çalışmalarının bitirilmek üzere olduğu yönünde açıklamalar yapılırken henüz hiç uğranmamış çok sayıda bina olduğu vatandaşlarca belirtilmiştir.

İlgili kurumların kapasitelerinin bu anlamda yeterli olmadığı ortaya çıktıktan sonra başka kurumlardan ve özellikle meslek odaları ile STK'lardan bu yönde destek alınması süreci geç başlatılmış, bu anlamda da eleştiriler olmuştur (Karancı, Kalaycıoğlu, Başbuğ, Özden, Çalışkan, Özakşehir, 2011: 20-21).

Enkaz kaldırma süreci de hasar tespiti çalışmaları ile paralel yürütülmesi gereken bir konudur. Bu anlamda özellikle ağır hasarlı yapıların çevrelerine oluşturacağı tehlike ve riskler sebebiyle yıkım kararlarının en kısa sürede verilebilmesi ve hemen ardından da bu sürecin başlatılması gerekmektedir. Bununla birlikte, ağır hasarlı yapıların çevrelerine oluşturacağı riskleri azaltmak içinde yine güvenlik tedbirleri alınması, bina çevrelerinin gerekiyorsa geçişlere kapatılması ya da kontrollü geçişler verilmesi gerekmektedir. Depremin en ağır hasarı verdiği Erciş'te 90'ın üzerinde bina tamamen yıkılmıştır. Bu binaların enkaz kaldırma işleri ise ODTÜ ekibinin bölgede bulunduğu sırada devam etmekteydi. Bu amaçla enkazların önlerine enkazın künyesini belirten tabelalar konmuş ve İlçe Kaymakamlık binasına da hangi enkazın hangi gün kaldırılacağını gösteren bir tarih listesi asılmıştır. Böylece mal sahiplerinin enkazların kaldırılacağı gün enkaz başında olmaları talep edilmektedir (Karancı, Kalaycıoğlu, Başbuğ, Özden, Çalışkan, Özakşehir, 2011: 21).

2.3. Van'da Afet Yönetimi

Günümüzde afet zararlarının azaltılması, afetlerin neden olduğu can ve mal kaybının önlenmesi için etkin ve verimli afet yönetimi kurulabilmesi düşüncesiyle afet yönetim sistemleri geliştirilmiştir. Disiplinler arası bir çalışmanın ürünü olan afet yönetim sistemleri anlayışına gelinceye kadar afet yönetimi anlayışının gelişimine değinmek yerinde olacaktır.

Toplumların sürdürdükleri yaşıntıyı zaman zaman sarsan değişik olaylar olmaktadır. Doğal, teknolojik ve insan kaynaklı normal olmayan olaylar toplumları

derinden sarsmakta, can ve mal kaybına yol açmaktadır. Deprem gibi doğal olayların, nükleer patlama ve ağır kazalar gibi teknolojik olayların, savaş ve terör gibi beşeri kaynaklı olayların farklı etkileri ve boyutları olduğu kadar, ortak ve benzer yönleri de vardır. Bu yıkıcı ve anormal olayların ortaya çıkış şekilleri, kontrol altına alınma yöntemleri, etkileri ve süreleri bakımından farklılıkları göze çarpmaktadır. Bu farklılıklar tanımlamaları da farklılaştırmıştır. Tarihi süreç içerisinde, toplumlar geliştikçe bu anormal olaylara karşı algılama ve tepki şekilleri de değişmiştir. Normal olmayan, yıkıcı ve öldürücü olayların yönetimi ve kontrol altında tutma mücadelesi zamanla gelişmiştir (Akyel,2007: 31).

Bu konuda, sivil savunma, kriz yönetimi ve afet yönetimine kısaca değinmekte fayda vardır.

Sivil Savunma: Sivil Savunmanın tanımını 09.06.1958 tarihli ve 7126 sayılı sivil savunma kanununun birinci maddesinde bulmak mümkündür. Sivil Savunma, düşman taarruzlarına, tabii afetlere ve büyük yangınlara karşı halkın can ve mal kaybının asgari hadde indirilmesi, hayati ehemmiyeti haiz her türlü resmi ve hususi tesis ve teşekküllerin korunması ve faaliyetlerinin idamesi için acil tamir ve ıslahı, savunma gayretlerinin sivil halk tarafından azami surette desteklenmesi ve cephe gerisi maneviyatının muhafazası maksadıyla alınacak her türlü silahsız koruyucu ve kurtarıcı tedbir ve faaliyetleri ihtiva eder (Seymenoğlu ve Ayyıldız, 2003: 2).

Kriz Yönetimi: Kriz, organizasyonun yüksek öncelikli değerlerini tehdit eden, cevap vermek için kısıtlı bir süre arz eden, organizasyon tarafından beklenmeyen ya da sezilmeyen bir durumdur (Sezgili, 2003, s.13; Hermann, 1963, s.64). Kriz, ciddi bir tehdit, belirsizlik ve ivedilik hissi uyandıran bir durumdur. Krizlerin ortak nitelikleri vardır. Kriz, başlangıcı, süreci veya ortaya çıkardığı sonuçları açısından beklenilmeyen bir durumdur. Krizler bünyelerinde acil cevap verme gerekliliğini taşırlar. Krizler örgütün yaşamsallığını tehlikeye atar. Ortak nitelikleri göz önüne alındığında krizler, acil cevap verme zorunluluğu hissi uyandıran, beklenmeyen; organizasyon mensupları açısından belirsizlik yaratan, organizasyonun yaşamsallığını tehdit eden ve organizasyonları değiştirmeye zorlayan bir süreçtir (Sezgili, 2003: 16-18, akt. Akyel, 2007: 32).

Afet Yönetimi: Afet sonucunu doğuracak olayların önlenmesi veya zararlarının azaltılmasına yönelik ve afet öncesinde, afet sırasında ve sonrasında yapılması gereken

Çalışmaların planlanması ve uygulanması için toplumun tüm kaynaklarını ve kurumlarını sürece katarak yönetilmesi işidir (<http://buick-bulentinal.blogspot.com>).

Van ilinde afet yönetimi şu isimler çerçevesinde idare edilmiştir:

- Van Valiliği Kriz Masası: Vali Yardımcıları
- Erciş Kaymakamlığı Kriz Masası: Kaymakam ve Görevlendirilen Kamu Personeli
- AFAD
- Kızılay
- Beyaz Masa: adır kent dışında ikamet eden afetzedelerin ihtiyaç başvuruları
- adır kent Koordinatörleri: adır kent ihtiyaç başvuruları
- Van Toplum Merkezi
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
- Kamu misafirhane başvuruları

APHB: adır kentlerde psikososyal desteklerden sorumlu gönüllü birim (Karancı, Kalaycıoğlu, Başbuğ, zden, alışkan, zakşehir, 2011: 69).

Van'da yapılan afet yönetimi çalışmaları il bazında ve Türkiye genelinde oluşturulan kriz masaları ve afet yönetimi çalışmalarıyla hızlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. alışmalar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Depremi ardından Erciş Kaymakamı Ramazan Fani başkanlığında kriz masası oluşturuldu.

Türk Kızılay'ı tarafından yapılan açıklamada, bölgedeki kan merkezlerinin yaralılar için gerekli kanı ulaştırma çalışmalarına başladığı ve bölgede arama kurtarma ekibi, iş makinesi ve içme suyu ihtiyaç bulunduğu belirtildi.

Yardım malzemelerinin bölgeye ulaştırılması için tüm hazırlıklar yapıldı. Ankara'daki Türk Kızılay'ı Afet Operasyon Merkezi'nde bir kriz masası oluşturuldu ve en çok ihtiyaç duyulan malzemeler kamuoyu ile paylaşıldı.

Saat 15.30 sularında enkazlardan çıkarılan yaralılar hastanelere ulaştırılmaya başlandı. Muradiye Devlet Hastanesi tedbir amacıyla boşaltılırken, il merkezinde jandarma ve evik kuvvet ekipleri, hasarlı bina veya enkazlara vatandaşların girmesini engellemek için güvenlik önlemleri aldı.

Van Yüzüncü Yıl Tıp Fakültesi Hastanesinde artçı sarsıntılarının devam etmesi nedeniyle hastalar bahçeye taşındı.

Acil sağlık hizmetleri ve polisin telefon santralleri, kısa mesaj servisine açıldı. Güvenlik nedeniyle önemli bir alana doğalgaz verilememesi nedeniyle bölgeye kömür sevkiyatı başlatıldı.

Genelkurmay Başkanlığı'nın Ankara Güvercinlik Askeri Havaalanı'ndaki iki, Diyarbakır'daki bir uçağı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın koordinasyonunda tıbbi yardım ile arama kurtarma malzeme ve personeli taşıdı. Ayrıca, Genelkurmay Özel Kuvvetler Komutanlığı'ndan bir Doğal Afet Arama Kurtarma (DAK) Taburu ve Jandarma Genel Komutanlığı'ndan bir Jandarma Özel Arama Kurtarma (JÖAK) Taburu deprem bölgesine gönderildi.

Bu yardım faaliyetlerine ilave olarak; iki tabur ile Van'da arama-kurtarma ve çadır kurma faaliyetleri; dört Doğal Afet Yardım Taburu ile Erciş bölgesinde arama-kurtarma faaliyetleri başlatıldı. Van ve Erciş bölgesine 24 Ekim 2011 günü beş tabur daha sevk edildi. Çalışmalara destek vermek üzere toplam sekiz uçak ve yedi helikopter, bu çalışmalarda kullanıldı. T.C. Sağlık Bakanlığı'na bağılı Ulusal Medikal Kurtarma Ekipleri de bölgeye gönderildi.

AKUT Arama Kurtarma Derneğı; 16 ekipten 194 personel ve 6 arama-kurtarma köpeğı ile arama-kurtarma çalışmalarına katıldı (<http://tr.wikipedia.org>).

2.4. Afet Bölgesinde Sosyal Dayanışma ve Örgütlenme

Afet sonrası geçici barınma yalın olarak afetzedeye kapalı bir mekân sağlama olarak algılanmamalıdır. Barınma, ısınma, hijyen, altyapı ve benzeri birçok yan oluşumla desteklenmesi gereken bir temel ihtiyaçtır. Doğal afetler sonrası afetzedelerin temel ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bunların karşılanması en önemli konulardan biridir. Temel ihtiyaçların yanı sıra psikososyal destek olarak nitelenen ve afetzedelerin afetin yarattığı travmayla başa çıkmalarını kolaylaştıran ve afetin yarattığı olumsuzlukları azaltabilecek destek çalışmaları da aksatılmadan yürütülmelidir. Türkiye'nin de üye olduğu Akdeniz Ülkeleri Doğal Afetler Antlaşması (Mediterranean Natural Hazards Agreement) gereğı olarak da tüm afetzedelerin psikososyal destek programlarına ücretsiz ve kolay ulaşmaları sağlanmalıdır. Afetzedelerin temel ihtiyaçları olarak afetin olduğu bölge koşullarına uygun ve güvenli barınma, yiyecek-içecek, giysi, ısınma araçları, tıbbi bakım/sağlık ihtiyaçları, temizlik, banyo ve tuvalet ihtiyaçları ve güvenlik ivedilikle sağlanmalıdır. Çok sayıda afetzedenin bulunduğu Van-Erciş depremleri gibi bir afet koşulunda tüm bu ihtiyaçların karşılanması oldukça güçtür. psikososyal destek

kapsamında psikolojik sıkıntıların anlamlandırılması amacı ile psiko-eğitim faaliyetleri ile depremzedelere kendilerinde ve çocuklarında görülebilecek psikolojik tepkiler tanıtılmalı ve bunların zaman içerisinde azalacağı bilgisi verilerek bu tepkiler normalleştirilmelidir. Ayrıca, depremzedelere sağlıklı başa çıkma yöntemlerinin tanıtılması önemlidir. Ancak, depremden çok yoğun olarak etkilenen, ve belli psikiyatrik sorunlar geliştirebilecek (örn. Travma sonrası stres bozukluğu, komplike yas, depresyon, çeşitli kaygı bozuklukları) kişiler de olacağı için bu grubun sevk edilebileceği kurumlar ve kaynaklar da belirlenmelidir (Karancı, Kalaycıoğlu, Başbuğ, Özden, Çalışkan, Özakşehir, 2011: 28-29).

Van Depremi sonrası yapılan sosyal destek çalışmaları medyanın da aracılığıyla hızla gelişmiştir. Depremden iki saat gibi kısa bir süre sonra, yalnızca [yalnizdegilsinvan.wordpress.com](http://www.yalnizdegilsinvan.wordpress.com) adresiyle bir blog açılmıştı. Bölge ile ilgili tüm gelişmeler anında paylaşılmaya başlanmıştı. Yıkımların durumu, arama kurtarma koordinasyonu, acil ihtiyaçlar, yardımların yerlerine ulaştırılması için yönlendirmeler. Site bir anda kriz yönetimi merkezi işlevini üstlenmişti (<http://www.dijitolog.com>).

Van'da yaşanan depremlerden sonra Van halkı için Almanya'da bir araya gelen ve aralarında Alman Sol Parti Milletvekili olan Marion Padu'nun da bulunduğu kurum, dernek ve birçok kişiden oluşan grup Van'da 250 aileye yardım kolisi dağıttı. 'Nürnberg Hilft Wan' adı altında çalışmalarını yürüten grupta Alman Sol Parti Milletvekili Maron Padua, dernek üyeleri Güray Çetin, Ayser Yasit ve Kazım Kebez temsili olarak hazır bulundu. İlk olarak Karşıyaka Mahallesi'ne giderek Van Belediyesi ile birlikte yardım dağıtan grup halkın yoğun ilgisi ile karşılaştı. Mahallede 250 aileye yardım kolisi dağıtan grup daha sonra halkla sohbet ederek sorunlarını dinledi. Yardım çalışmalarını bitirdikten sonra Van Belediye Başkanı Bekir Kaya'yı makamında ziyaret eden grup, Kaya'dan kentin durumu ile ilgili bilgi aldı. Grubu makamında karşılayan Kaya, Van'a yardım yaptıkları için grup üyelerine teşekkür etti. Van'da iki gün boyunca yaptıkları ziyareti değerlendiren Alman Sol Parti Milletvekili Padua, Almanya'da daha önce Van halkı için yardım yapan kişilerden fikir aldıklarını ve Van için yardım çalışmalarına başladıklarını belirtti (<http://www.van.bel.tr>).

2.5. Sivil Toplum Kuruluşlarının Çalışmaları

STK'lar bir felaket öncesi, esnası veya sonrasında inanılmaz derecede büyük destek sağlarlar. STK'ların bir özelliği odaklanmış ilgi alanların ve tabiatındaki

bağımsızlıklarıdır. Bu özellikleri bu grupların önceliklerini ve sağladıkları kaynakları belirler. STK'lar devletin çalışmalarına her aşamada destek olmakla beraber pek çok noktada devletin desteğine de ihtiyaçları vardır. Bu kuruluşların sağladığı desteğe örnek olarak yemek, barınma, giyim, sağlık gibi hizmetler, gönüllülerin eğitimleri ve yönetilmesi, acil durum sonrası temizlik çalışmalarını verebiliriz (Tanyaş, Günalay, Aksoy, Küçük, 2013: 47).

Türkiye’de demokratikleşmenin önemli bir göstergesi olarak kabul edilen sivil toplum kuruluşlarının nicelik ve niteliklerinde, son yıllarda hızlı bir artış gözlenmektedir. Vakıf, dernek, kentli girişimleri ve platformlar halinde ve toplumun çeşitli sorunlarının çözümü konusunda gönüllü olarak çalışan bu kuruluşların sayısı her gün artmaktadır. Bu kuruluşların önemli bir kısmının, benzer amaçlar için kurulmuş, yabancı ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ile bağlantıları bulunmaktadır (<http://www.afetler.net>).

1999 yılı depremleri öncesinde Türkiye’de afetlere ilişkin alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşu sayısı çok sınırlıydı. Ancak bu depremler sonrasında, depremde etkilenen insanlara çeşitli yardımlar yapmak amacıyla, 1200 civarında sivil toplum kuruluşu kurulmuştur. Sivil Toplum kuruluşlarının deprem sonrası ve sonrasındaki faaliyetlere aktif olarak katılımı, Türkiye’de ilk kez görülen bir faaliyetti ve doğal olarak kısa süre içerisinde, çok popüler bir faaliyet olarak görülmeye başlandı. Halen sivil toplum kuruluşlarının, Türkiye’nin afet yönetim sisteminin değişik aşamalarında etkin görev üstlenmesi ve desteklenmeleri için, oldukça iyi bir ortam bulunmaktadır. Diğer taraftan, bu kuruluşların mevcut popülariteleri, halkın afet yönetim sistemine etkin olarak katılımını sağlayacak bir araç olarak ta kullanılabilir. Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye’de afet yönetim sisteminin farklı aşamalarında uluslararası ve bölgesel düzeylerde faaliyetler yürütmekte olan ve iyi tanınan üç vakfı ile dört derneğin faaliyetleri hakkında bilgi verilmektedir (<http://www.afetler.net>).

Van Depremi’nde arama kurtarma faaliyetleri sırasında tüm Türkiye’den ve yurt dışından olmak üzere 180 farklı gönüllü ekibin çalıştığı söylenmektedir. Gezilen çadır kentlerden biri olan Erciş’teki Otogar çadır kentinde Sevgi evlerine bağlı kreş kurulmuş ve öğretmenler ile Kaymakamlık Sosyal Hizmetler çalışanları, sinema, resim yapma, oyun, vs. çeşitli yaş gruplarına etkinlikler yapmaktadırlar. Aynı çadır kentte (İHH) İnsani Yardım Vakfı Aşevi kurulmuş ve Kızılay’ın yemek dağıtımına ek olarak kendileri de yemek dağıtımı yapmaktadırlar. Erciş’te Yenişehir çadır kentinde TEGV

(Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı) üniversite ve liseye hazırlananlarla etüt çalışmaları, öğleden sonraları çadırlarda kadınlara ve yetişkinlere yönelik günler ve grup çalışmaları yapmak üzere çalışmalarına başlamıştır. Ayrıca çeşitli çocuk oyunları düzenlenmektedir. Bütün bu sivil toplum kuruluşları çadır kentlerde APHB görevlileri ile ortak çalışmaktadırlar (Karancı, Kalaycıoğlu, Başbuğ, Özden, Çalışkan, Özakşehir, 2011: 45).

2.6. Deprem Sonrası Yaşanan Göç

Pek çok doğal afet, ekonomik ve sosyal sorunların yanı sıra göçlere neden olmaktadır. Özellikle depremler, sel olayları, volkanik püskürmeler, çölleşme ve kuraklık başlıca göçe neden olan doğa olaylarıdır. 17 Ağustos Marmara depreminden sonra bölgede yaşayanların bir kısmı başka illere göç etmiştir. Deprem, bölgeden başka bölgelere göçe neden olduğu gibi, bölge içinde kentten kıra doğru da göçe yol açmıştır. Bunda kırsal kesimin depremlere daha dayanıklı zemin koşullarına sahip olması etkilidir (www.meb.gov.tr).

Van'da İçişleri Bakanlığı'nın kararı ile depremzede halkın Türkiye'nin çeşitli illerindeki kamu misafirhanelerine yerleştirilmesi sağlanmıştır. Bu işlemler Toplum Merkezi'ne başvurular yapılarak yürütülmektedir. Gözlemlerimizi gerçekleştirdiğimiz 25-27 Kasım tarihleri arasında tüm misafirhaneler dolmuş durumdaydı ve başvuru kabul edilmemekteydi. 150 000 başvuru olmuş, bunun 25 000'i çeşitli illere yerleştirilmişti. Başvuru önceliği engelli, şehit yakınları ve depremde yakınıni kaybedenlerle başlamaktadır. Misafirhanelerde konaklayan ailelerin temel ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmakta, bunu haiz olamayan ailelere kira yardımı yapılması ayrıca planlanmaktadır. Misafir öğrenci programıyla öğrenciler yine çeşitli şehirlerde eğitimlerine devam edebileceklerdir. Öğrencilerin sıkıntı çekmemeleri adına puanlarına uygun olan bir okula gönderilmeleri sağlanmaktadır. Ancak bu durum da giden öğrencilerin alışma süreciyle ilintili soruları akıllara getirmekte ve psikososyal açıdan da giden öğrencilerle ilgilenilmesi gereğini gündeme taşımaktadır. Gönderilen insanların gittikleri yerle bütünleşme ve uyumunda sıkıntılar olabileceği öngörülmektedir Deprem sonrasında çadırlarda barınamayan ailelerin farklı illerdeki sosyal tesislere gönderilmesi ilk başta iyi bir çözüm gibi gözükse de bu konuda tüm halk evlerini terk etmeye istekli olmamışlardır. Aslında bu göç ettirme yukarıda anlatıldığı gibi psikososyal destekler ve travma etkilerinin rehabilitasyonu açısından çok

olumlu bulunmamaktadır. Ancak soğuk kış şartları, büyükçe artçı depremin daha en az 6 ay süreceği beklentisi, elde yeterli konteyner olmaması gibi nedenlerle devlet böyle bir çözüme yönelmiştir. Diğer illere göçün sağlanması, desteklenmesi İçişleri Bakanlığı'nın kararı ile yürümektedir. Öncelikli olarak hasta birey bulunan aileler ile gazi ve şehit aileleri seçilmiştir. 'Senin Evin Benim Evim' adlı bir kampanya başlatılmış ve bavulunu alıp Van'dan gidenler olmuştur (Karancı, Kalaycıoğlu, Başbuğ, Özden, Çalışkan, Özakşehir, 2011: 46).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.VAN DEPREMLERİ SONRASI YAPILAN PSİKO-SOSYAL DESTEK ÇALIŞMALARI

Bu bölümde, deprem sonrasında psikososyal destek çalışmalarının muhtevası, ne gibi destek süreçlerinin yapıldığına değinilecektir. 1998 Marmara Depreminden sonra 2011 Van Depremleri, deprem sonrasında maddi faktörler ve desteklerle beraber psikolojik, sosyolojik desteklerin önemini bir kez daha hatırlatmıştır. Bu amaçla, bölümün alt parametreleri altında destek çalışmalarının türleri, uygulama sahaları, amaçları ve çözüme yönelik ne gibi stratejiler geliştirildiğine yer verilerek, sorunlarla başa çıkma yollarına inilecek ve çalışmaların titizlikle, koordinasyon içerisinde yapılmasında öne çıkan koşullara inilmeye çalışılacaktır.

23 Ekim 2011 tarihinde, Van'a bağlı Tabanlı Köyü'nde saat 13.41'de meydana gelen 7,2 büyüklüğündeki depremde 604 kişi, 9 Kasım 2011 tarihinde Van'ın Edremit İlçesi'nde saat 21.25'te meydana gelen 5,6 büyüklüğündeki depremde ise 40 kişi hayatını kaybetmiştir. Çok sayıda kişi yaralanmış ve 25 kişi arama kurtarma ekipleri tarafından kurtarılmıştır. Depremlerden yaklaşık olarak 650 bin kişi doğrudan etkilenmiştir. Depremlerde 17 bin ev, işyeri ve kamu binası hasar görmüş ve 1 milyon kişi için barınma ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Van'da ve Erciş'te eğitim ve öğretime iki ay süreyle ara verilmiştir. Depremlerden sonra 5.267 arama kurtarma personeli ve 2.976 sağlık personeli bölgede görev yapmış, Van Valiliği ve Türk Kızılayı ekipleri tarafından afetzedelerin barınma ve beslenme ihtiyaçları karşılanmıştır. Van Merkez'de ve Erciş'te kurulan 14 çadırkentte yaklaşık 17 bin kişi kalmış ve 50 binden fazla kişi de Van'dan ayrılmıştır (Akman ve Altınel, 2012: 2).

3.1. Psikososyal Desteklerin İçeriği ve Kapsamı

2011 yılında insanların başlarına gelen ya da onların tanık oldukları olaylar dizisi, afetin boyutlarını anlatmada yeterlidir. Ölüm, ya da ölüm tehdidi, yaşamsal bütünlüğe tehdit içeren ağır yaralanma; insanları çaresizliğe, korkuya ve dehşete itebilir. Her yaştan birey üzerinde farklı travmatik etkilere neden olan bu vaka'lar, bu olaylara bizzat maruz kalanları olduğu gibi, bu vaka'lar sırasında veya sonrasında da kayıplara

uğrayan kişileri, bedensel, zihinsel ve duygusal gibi çeşitli düzeylerde sarsıntılar yaşayabilmelerine yol açar.

Toplumsal değişim literatüründe, toplumsal değişime neden olan aktörlerden biri de doğal felaketler, yani çevresel faktörlerdir. Bu çevresel faktörlerden depremin ülkemiz tarihinde çok önemli biri vardır. Van Depremiyle bu konunun ne derece önemli bir afet olduğu yeniden anlaşılmıştır. Van Depreminin hem insani, yapısal, ekonomik hem de kültürel açıdan birçok etkisi olmuş ve önemli toplumsal sonuçlar doğurmuştur (Özarslan, 2012: 217). Toplumbiliminde doğal felaketlerin toplumsal değişimdeki rolünü inceleyen araştırmalar, felaketlerin kısa, orta ve uzun vadeli sonuçlarını araştırmaktadır. Letukas ve Barnshaw (2008) felaketlerin, örneğin 26 Aralık 2006'da Endonezya'nın Sumatra kıyılarında meydana gelen depremin ve tsunaminin hem yaşanan felaket nedeniyle kısa vadeli hem de ekonomik ve politik yapıların değişmesi nedeniyle uzun vadeli toplumsal değişimlere neden olduğunu ileri sürmektedir. Depremden sonra toplanan bağışlarda medyanın özellikle de gazetelerde yer alan haberle-rin önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadırlar. Ayrıca yaşanan toplumsal değişimi daha iyi analiz edebilmek için sadece felakete odaklanmayan daha geniş bir perspektiften bakılması gerektiğini belirtirler. Bu çalışmada da Van depreminden sonra yaşanan değişimde yeni medyanın rolü değerlendirilirken sadece felakete odaklanılmayacak, depremden sonra kullanılan iletişim araçlarının rolü politik, ekonomik, kültürel alanları da kapsayan daha genel bir perspektiften değerlendirilecektir.

Deprem, güvende olma duygusunu kişide ileri derecede yıpratarak güvende olamama hissi (*insafe*) meydana getirir. Destek ve sağaltım sürecinde de esas, kişide ileri derecede yıpranan güvende olma duygusunun yeniden tesisi ve kazanımıdır. Bu kazanım, pek çok psikolojik belirtinin sona ermesini sağlayacak ve pek çoğunun sağaltımını kolaylaştıracaktır. Çocuklarda psikolojik yıpranmışlık ve zedelenmişlik yetişkinlere oranla daha ağırdır. Çünkü çocuklar, somut olarak güvenliklerini ve soyut olarak güvende olma hislerini ebeveyn aile, toplum silsilesi ile yetişkinler üzerinden sağlarlar ve çocuklar, yetersizliklerinin farkındadırlar (Erdoğan, 1999: 1-2).

Yaşadığımız deprem sürecinde çocuklar ebeveynlerinin yetersizliklerini, ellerinden bir

şey gelmediğini, kendilerini yeterince koruyamadıklarını ve hatta bizzat onların kendilerinin korunmaya muhtaç olduklarını gördüler. Dahası, arkadaşlarının anne ve

babalarını da, diğer başka yetişkinleri de yetersiz gördüler. Arkadaşlarının da korunmasız kalarak yaralandıklarını, öldüklerini öğrendiler ve hatta şahit oldular, yokluklarını yaşadılar. Böylece tüm yetişkinleri yetersiz, çocuklarını koruyamayan, yardıma muhtaç olarak gördüler. Bir anlamda güvendikleri dağlara kar yağmıştı artık. Bu yüzden çocuklar, psikolojik boyutu ile yetişkinlerden daha fazla etkilendiler (Erdoğan, 1999: 2).

23 Ekim ve 9 Kasım 2011 tarihlerinde meydana gelen depremlerden hemen sonra Van Valiliği ve Türk Kızılayı ekipleri tarafından Van Merkez’de ve Erciş’te çadırkentler ve Van’da İŞGEM Mevlana Kenti kurulmuştur. Çadırkentlere ve Mevlana kentlere ilişkin çadır, Mevlana evi ve kamplarda yaşayan kişilerin sayıları Kasım ayı itibariyle tahmini ihtiyaç sahibi ve yardım alan kişi sayısını gösterebilmek amacıyla aşağıdaki tabloda sunulmuş (Akman ve Altınel, 2012: 2) ve Çadırkent ve Konteynır Kentlerdeki Durum göz önünde bulundurulmuştur.

Tablo 1: Çadırkent ve Mevlana Kentlere ilişkin bilgiler (Kasım 2011).

VAN			
No	Çadırkent ve Mevlana Kentin Adı	Çadır/ Mevlana evi Sayısı	Kişi Sayısı
1	Mimar Sinan Çadırkenti	387 -10 Boş	2.908
2	75. Yıl Çadırkenti	146 - 7 Boş	912
3	Van Spor Çadırkenti	214	1.083
4	Et ve Balık Kurumu Çadırkenti	211 - 10Boş	1.140
5	DSİ Çadırkenti	77	575
6	Özel İdare Çadırkenti	85	260
7	Mehmetçik Çadırkenti	344 - 25 Boş	1.835
8	İŞGEM Mevlana Kenti	198	1.034
Toplam		1.662	9.747
ERCİŞ			
No	Çadırkent ve Mevlana kent in Adı	Çadır/ Mevlana evi Sayısı	Kişi Sayısı
9	Yenişehir Stadyumu Çadırkenti	190	1.041
10	100. Yıl Çadırkenti	64	272
11	Belediye Stadyumu Çadırkenti	97	606
12	Van Gölü Mevlana Kenti	276 - 8 boş	1.380
Toplam		627	3.299
GENEL TOPLAM		2.289	13.046

24 Ekim tarihi itibariyle her dernekten bir temsilci afet bölgesine ulaşarak ihtiyaç tespit çalışmalarına başlamıştır. Kamplarda yürütülen çalışmalar için her 10-15 günlük dönemde ihtiyaç duyulan uzman sayısı 24 olarak belirlenmiştir. Yapılan planlama doğrultusunda psikososyal destek çalışmaları yürütülmeye başlanmıştır.

Tablo 2: Psikososyal Destek Ekip Yapılanması Yürütülen Faaliyetler

Faaliyet Yeri	Uzman Sayısı	Görev Süresi
Van ve Erciş'te kurulan çadırkentler ve Mevlana Kentleri	Her çadırkent ve Mevlana Kenti için; 2 psikolog, 1 sosyal hizmet uzmanı, 1 psikolojik danışman, 1 yetişkin ve 1 çocuk psikiyatristi	10-15 gün
15 günlük dönemde toplam ihtiyaç duyulan uzman sayısı	10 psikolog, 5 sosyal hizmet uzmanı, 5 psikolojik danışman, 2 yetişkin psikiyatristi ve 2 çocuk psikiyatristi olmak üzere toplam: 24 uzman	

24 Ekim 2011 tarihinde Van ve Erciş'te psikososyal destek faaliyetlerine başlanarak, çadırkentlerde ve Erciş Sahra Hastanesi'nde psikososyal destek çadırları kurulmuş, öncelikle çadırkentlerde psikolojik ilkyardım uygulamaları ve ihtiyaç tespit çalışmaları yürütülmeye başlanmıştır.

Çocuklarda psikolojik travma sonrası gelişecek belirtileri oluşturan faktörler arasında kişilik özellikleri gelmektedir. Bu faktör, sağlıklı ve sağlıklı tüm davranışların temel belirleyicisi kişilik yapısına karşılık gelir ve çocuklarda gelişmekte, tamamlanmakta olan kişilik yapısı söz konusu edilir. Çocuğun Yaşadığı Tecrübeye Yüklelediği Anlam (Cognition) faktörü, çocuğun yaşadığı felaketi anlamlandırma içeriğidir. Bir başka faktör “Yetişkin Tepkilerinin İçselleştirilmesi”dir ve “Özdeşim mekanizması (idenification)’nın doğal bir sonucu olarak her çocuk, özdeşim kurduğu yetişkinin davranışlarını model alması ve uygulamasını açıklar niteliktedir. “Travmaya Sebep Olan Tecrübenin Özellikleri”, felaketin -yani depremin- şiddeti, süresi gibi özelliklerini anlatır. Yaşanan psikolojik travma sonrasında yıpranan güven duygusunun yeniden tesisi yönünde bir ortamın; yardım ve şartların bulunup bulunmamasına “Travma Sonrası Şartlar” denilmektedir. Depremden hemen sonra ilk bir ay içerisinde başlayan ve biten sorunların psikolojik bir rahatsızlık (psychopathology) boyutu yoktur. Bunlar, olağanüstü koşullara verilen olağan tepkilerdir. Bu sürenin dışında şikâyetler azalmadan devam ediyorsa profesyonel bir yardım gerekiyor demektir. Fakat 17 Ağustos 1999’dan bugüne kadar çeşitli ölçekteki depremler sebebiyle deprem süreci sürekli başa sarmaktadır (özellikle 12 Kasım 1999 Düzce depremi). Kişilerin etkilenme içeriğine göre deprem ve depreme bağlı olarak oluşan psikolojik travma sonrası dönem dört aşamada değerlendirilir:

- a. Şok ve şaşkınlık dönemi,
- b. Kaçınma ve korunma dönemi,
- c. Yüzleşme ve yeniden değerlendirme dönemi,
- d. Toparlanma ve uyum dönemi.

3.2. Okullarda Yürütülen Psikososyal Destek Çalışmaları ve Örnek Uygulamalar

Okullarda yağılan destek çalışmalarının “psiko-eğitim” şeklinde anlaşıldığı ve bu eğitime göre okul öğretmenlerinin çeşitli çalışmalar yürüttükleri yerinde gözlemlenmiştir. Öğretmenlerin bu etkinliklerde temel amaçları şu şekilde sıralanmıştır:

- a. Çocukların travma ve travmaya gösterilen tepkiler konusunda bilgilendirilmesi,
- b. Duygularını paylaşmaları konusunda yüreklendirilmeleri,
- c. Olumlu başa çıkma yöntemlerinin belirlenmesi ve öğretilmesidir.

Sınıf çalışmalarında öne çıkan konulara bakıldığında şunlara yer verilebilir:

- a. Travmatik bir olaydan sonra çocuklarda ve ailelerde görülebilecek tepkiler,
- b. Kişisel sorunlar hakkında konuşurken karşılaştığımız engeller ve konuşmanın olumlu yönleri,
- c. Güvenli yer çizimi,
- d. En iyi yaptığım üç şey,
- e. En güçlü yanlarım,
- f. Sosyal atom ve üç dilek ile köy resmidir.

Yukarıda değinilen ve okullarda yürütülen psiko-eğitim programı çerçevesinde birtakım etkinlikler yapılmış, öğrencilerle sohbet edilmiş, onlarla resim çizilerek yazılar yazılmıştır. Bundaki amaç ise “çocuğa depresi ve travmayı unutturmak”, ya da depresi, doğal afetleri normalleştirerek farkındalık kazanmalarını sağlamaktır. Öğretmenler bu etkinlikleri uygularken, öğrencilerin uyması gereken bazı kuralları da belirlemişlerdir. Bunlar arasında “tek ses kuralı”, birisi konuşurken aynı anda başka birisinin konuşmaması; “gizlilik ilkesi” ise paylaşılan her şeyin grup içinde kalması anlamlarına gelir. Bu etkinliklere katılım, gönüllülük esasına dayanır, her katılımcıya eşit konuşma olanağı verilir. Herkes mutlak anlamda konuşmak zorunda değildir ama söylenenlerle alay edilmemesi ve eleştirilmemesi gerektiğini bilmelidirler. Bu konuda

son olarak “kişi, önerilen bütün çözümler arasından kendisi için en uygun olanı seçmekte serbesttir” ibaresine yer vermek mümkündür.

Okullardaki destek grupları, bir travmatik olaydan sonra birbirlerine destek vermek için oluşturulan ya da günlük zorlukları aşmada yardımcı olmaları istenen kişilerden oluşur. Zaman zaman bir araya gelip sorunlarını tartışan öğrenciler, arkadaş sohbetlerinden farklı olarak yapılandırılmış (belli kuralları) olan bir ortam içinde yer alırlar. Destek gruplarının oluşturulmasında dikkat edilen bazı noktalar olduğu gibi, destek gruplarının bazı amaçları da bulunmaktadır:

- a. Tükenmişlik belirtilerini önlemek ya da en az düzeyde tutmak,
- b. Psikolojik güçlüklerin yanı sıra genel sorunları paylaşmak ve tartışmak,
- c. Bilgi, haber ve yaşantıları paylaşmak,
- d. Kişinin kendine güveninin yanı sıra öğretmenler arasındaki güveni ve iletişimi arttırmaktır.

Söz konusu destek gruplarının oluşturulmasında bir grupta en çok 6-8 kişi olmalı, gruplar her seferinde 60- 90 dakika (1-1,5 saat) arası süreyle toplanmalı, gruplar haftada bir ya da iki haftada bir toplanmalı ve her grup toplantısı bir grup lideri tarafından yönlendirilmelidir. Buradan hareketle grup kuralları içerisinde yer alan kurallara yer verilmelidir. Bu kuralların başında “Tek Ses Kuralı” gelir ki, “birisi konuşurken aynı anda başka birisinin konuşmaması” anlamındadır. Bir diğer ilke ya da kural “Gizlilik İlkesi”dir ve “paylaşılan her şey grup içinde kalmalıdır” anlamında kullanılır. Daha önce de vurgulandığı üzere katılım, gönüllülük esasına dayandırılmalı, konuşma olanağı her katılımcı için eşit derecede olmalıdır.

Okullardaki psikososyal destek çalışmaları ve psiko-eğitim uygulamalarında bazı etkinlikler yer alır. Bunlardan “Travmatik bir olaydan sonra çocuklarda ve ailelerde görülebilecek tepkiler” konusuna değinilir ve öğrencilere şu söylenir:

1999’da Marmara Bölgesinde iki büyük deprem oldu. Orada yaşayan insanlar çok zor günler geçirdiler. Neler hissetmiş, neler yaşamış olabilirler? Sizce neler yapmayı düşündüler, nasıl davrandılar, neler yaptılar?

Yukarıdaki hitaptan sonra her görüş tahtaya yazılır ve öğrencilerden açıklama yapmaları istenir. Üzücü, beklenmedik ve ani bir olayla karşılaşan çocuklar “okula gitmek istemeyebilir, kâbus görebilir ya da uyku düzenleri bozulabilir”. Bunun dışında büyüklerinden ayrılmak istemeyebilirler, yağmur, rüzgâr vb. doğal doğa olaylarından korkmaya başlayabilirler ki, tüm bu tepkiler normal olarak karşılanmalıdır. Aynı olayı

yaşayan herkes bu ve benzeri tepkileri gösterecektir. Bu tip olaylara “travmatik olaylar” denilir. İnsanların travmatik olaylardan etkilenmişlik düzeylerine ise “travma” denilmektedir. Travmatik olayların neler olabileceği hakkında şunlar söylenebilir: Trafik kazaları, yakın bir kimsenin ölümü ve doğal afetler.

Başka bir etkinlik (Etkinlik 2) konusu da “kişisel sorunlar hakkında konuşurken karşılaştığımız engeller ve konuşmanın olumlu yönleri” üzerindedir. Buradaki amaç, “çocukları duygularını ve sorunlarını paylaşmaya yüreklendirmek, travmatik bir olaya maruz kaldıklarında konuşmalarını sağlayarak daha kolay toparlanmalarına yardımcı olmak”tır. Etkinliğin işlenme biçimi şöyledir:

“Bizi üzen, korkutan olayları konuşmak istemeyebiliriz. Sessiz kalmayı, içimize atmayı, unutmaya çalışmayı tercih edebiliriz. Bazen de söylesek bile dinlemeyeceklerini ya da bizi anlamayacaklarını düşünürüz. Sizler böyle durumlar yaşadınız mı? Ailenizle paylaşmak istediğiniz, ya da istemediğiniz durumlar oldu mu? Olduysa neden?”.

Bu etkinlikler sonucunda çocuklar duygu ve düşüncelerini paylaşmayı öğrenirler, çekince ve korkularının üstesinden gelmenin yollarını ararlar. Görülen o ki, duyguları, düşünceleri ve sıkıntıları paylaşmanın çok olumlu yanları vardır. Öğrencilerin kullandığı sözcük ve örnekleri kullanarak bu yararlar bir kez daha vurgulanır. “Sosyal Atom” başlıklı bir diğer etkinlik de psiko-eğitim süreci içerisinde yer almaktadır. Bu etkinliğin amacı, çocuğun etrafındaki destekleyici ve güven veren sosyal ilişkilerin farkına varmasını sağlamaktır. Etkinliğin işlenişine bakıldığında, kişi kendisi için önemli olan, güvendiği ve ona destek veren kişileri kağıda çizer. Güneş sistemi ve bu sistemin nasıl oluştuğu, güneşin ortada olduğu ve etrafında yörüngede değişik gezegenlerin bulunduğu sistem üzerine beyin jimnastiği yapılır. Öğrenci, kendisini Güneş gibi düşünür ve kendini ortaya çizer, çevresindeki yörünge şeklindeki halkalara güvendiği, yakın hissettiği, onun için önemli olan, değer verdiği kişileri yerleştirmesi istenir. Bu etkinlikte, kimsenin yalnız olmadığı ve zor anlarımızda, ihtiyaç duyduğumuzda bize destek verecek yakınlarımız, dostlarımız var olduğu hatırlatılır.

Yer verilmesi gereken bir başka etkinlik “Üç Dilek”tir. Bu dilek, gelecekte olmasını istediğimiz üç şeyi barındırır. Etkinliğin amacı, çocukların geleceğe ilişkin olumlu bakış açısı geliştirmelerini sağlamaktır. Bu etkinlikte, öğrencilerden gelecekte

olmasını istediği üç şey hakkında kısa bir yazı yazılması istenir ve şu sorulara cevap vermeleri beklenir:

- Gelecekte kendiniz için nelerin olmasını isterdiniz?
- Kendiniz için üç şey dileseydiniz bunlar neler olurdu? (Bunun için 10 dakika süre tanınır.)
- Şimdi önceki yazdıklarınızın altını çizin. Aşağıya arkadaşlarınız için olmasını istediğiniz üç şeyi yazın. Arkadaşlarınız için üç dileğiniz ne olabilir? (10 dakika süre tanınır)
- Kim yazdıklarını paylaşmak ister?

Süre elverdiği ölçüde 4-5 öğrencinin yazdıklarını paylaşımlarına olanak sağlanır. Sonuçta çocukların; hem kendileri, hem de arkadaşları için güzel dilekleri olduğuna ulaşılır. Amacı “çocukların en güçlü yanlarını fark etmeleri ve bunları gerektiğinde başa çıkma yöntemleri olarak kullanabilmeleri” olan “*Güçlü Yanlarım*” başlıklı etkinlik, düzeyi üçüncü sınıf ve üzeri olan öğrencileri kapsar. Öğrencilere başlarından geçen, onları korkutan, üzen bir olay sırasında üstesinden gelmek için neler yaptıkları, hangi becerileri kullandıklarını bir kağıda yazmaları istenir ve 5 dakika süre tanınır. Ardından yazdıklarını paylaşmak isteyen olup olmadığı sorulur ve tahminlerinden çok daha fazla zorlu bir olayla baş edebilecek güçlü yanları olduğunun altı çizilir. “*Köy Yeri*”, çocukların geleceğe ilişkin olumlu bakış açısı geliştirmelerini sağlamak amacıyla yapılan etkinlikler arasındadır ve öğrencilerin ortaklaşa çalışmalarını sağlayarak onlarda birlik ve beraberlik duygularının gelişmesine yardımcı olmak amacıyla yapılır. Çalışma için önceden uygun bir yer ayarlanmalı ve büyükçe bir rulo kağıdı duvara asılmalı ya da yere serilmelidir. Bu olanak yoksa öğrenciler gruplara ayrılarak çizilecek resmin birleştğinde bir köy resmi olacak şekilde bölümler halinde çizilmesi sağlanır. Resim kâğıtları ve kuru ya da pastel boyalar etkinliğin araç-gereçleri arasındadır. Köy Yeri etkinliğinin işlenişinde şu direktifler verilir:

- Çocuklar şimdi sizlerle bir köy resmi yapacağız. Birinci grup köyün gökyüzü bölümünü, diğer gruplar da yeryüzünü çizecekler.
- Çizmeden önce bir düşünün bakalım. Köyde neler olmalı? Köyde nelere ihtiyaç duyulur. Hayvanları, çiçekleri, ağaçları nereye çizeceksiniz? Göl ya da akarsu var mı? Gökyüzünde neler var?
- Hadi bakalım şimdi çizmeye başlayın (20 dakika süre tanınır).

d. Evet, çocuklar artık bitiriyoruz. Çok güzel bir resim oldu. Burada evler, ağaçlar, kuşlar görüyorum. Hepiniz beraber çok güzel çalıştınız ve ortaya çok güzel bir köy çıktı.

e. Resimleri sınıfta, okulda sergileyin.

Amacı, çocuğun kendi başına yaptığı şeylerin farkına varması ve kendine güveninin artmasını sağlamak olan “En İyi Yaptığım Üç Şey” adlı etkinlik, birinci ve ikinci sınıf düzeyindeki çocuklara yönelik yapılır. Bir kâğıda, kimseden yardım almadan en iyi yaptığınız üç şey yazılır ve bunlar, sınıf arkadaşlarıyla paylaşılır. Daha sonra, yardım alarak en iyi yapılan üç şey yazılır. Öğrencilerin yazdıkları arkadaşlarıyla paylaşılır. Paylaşmak isteyen üç öğrenciye söz verilir, “kim paylaşmak ister?” sorusu sorulur.

Okullarda yapılan ve yukarıda sözü edilen etkinliklere ek olarak Erciş ilçesinde yapılan çalışmalardan bir kısmını şu başlıklar halinde toplamak mümkündür (Akman ve Yıldırım, 2013: 2-3):

- Cumhuriyet İlköğretim Okulu’ndan 11 öğretmen ile psikodrama etkinliği (tanışma, Van’da olmanın anlamı ve benzerlikler-farklılıklar hakkında tartışma, ABCD modelinin, Basic Ph’in ve yas sürecinin anlatılması, imajinasyon -5 yıl sonraya gitme ve bugüne seslenme- üyelerin birbirine iyi gelecek davranışları göstermesi çalışmaları) yapılmıştır.
- Kazım Karabekir İlköğretim Okulu’ndan 15 öğretmen ile psiko-drama çalışması (tanışma, ABCD modelinin, Basic Ph’in ve yas sürecinin anlatılması, 6 resim hikâyesi ve geribildirim çalışmaları) yapılmıştır.
- Erciş Öğretmen Anadolu Lisesi’nde farklı okullardan gelen (3’ü köy okulu) toplam 15 öğretmen ile psikodrama etkinliği (ABCD modelinin, Basic Ph’in ve yas sürecinin anlatılması, 6 resim hikâyesi ve geri bildirim çalışmaları) yapılmıştır.
- 19 Mayıs İlköğretim Okulu’ndan 10 öğretmen ile psikodrama etkinliği (tanışma, ABCD modelinin, Basic Ph’in ve yas sürecinin anlatılması, 6 resim hikâyesi ve geri bildirim çalışmaları) yapılmıştır.
- Osmangazi İlköğretim Okulu’ndan 15 öğretmen ile psikodrama etkinliği (tanışma, ABCD modelinin, Basic Ph’in ve yas sürecinin anlatılması, 6 resim hikâyesi ve geribildirim çalışmaları) yapılmıştır.
- Toki Reşit Çelik İlköğretim Okulu’ndaki 6 öğretmen ile psikodrama etkinliği (tanışma, katılımcıların isimlerinin anlamları ve Van’da olmanın anlamı üzerine

tartışma, ABCD modelinin, Basic Ph'in ve yas sürecinin anlatılması, 6 resim hikâyesi, imajinasyon - 5 yıl sonraya gitme ve bugüne seslenme-, iyi hissettiren davranışlar ve geri bildirim çalışmaları) yapılmıştır.

- Ercişli Emrah İlköğretim Okulu'ndan 12 öğretmen ile psikodrama etkinliği (tanışma, katılımcıların isimlerinin anlamları, Van'da olmanın anlamı ve benzerlikler-farklılıklar üzerine tartışma, ABCD modelinin, Basic Ph'in ve yas sürecinin anlatılması, 6 resim hikayesi ve geri bildirim çalışmaları) yapılmıştır.
- Erciş Karakoyunlu Lisesi'nden 10 öğretmen ile psikodrama etkinliği (tanışma, katılımcıların isimlerinin anlamları, Van'da olmanın anlamı ve benzerlikler-farklılıklar üzerine tartışma, ABCD modelinin, Basic Ph'in ve yas sürecinin anlatılması, 6 resim hikâyesi, boş sandalye ve geri bildirim çalışmaları) yapılmıştır.
- Erciş Kız Meslek Lisesi'nden 10 öğretmen ile psikodrama etkinliği (tanışma, katılımcıların isimlerinin anlamları, Van'da olmanın anlamı ve benzerlikler-farklılıklar üzerine tartışma, ABCD modelinin, Basic Ph'in ve yas sürecinin anlatılması, 6 resim hikâyesi, geribildirim çalışmaları) yapılmıştır.
- Erciş Ekip Başkanlığı Lojistik Merkezi'nde görevli 18 Türk Kızılayı personeli ile psikodrama etkinliği (tanışma, katılımcıların isimlerinin anlamları, Van'da olmanın anlamı ve benzerlik-farklılıklar üzerine tartışma, el aynası ve vücudun organları etkinlikleri, geribildirim çalışması) yapılmıştır.

3.3. Çadır Kent ve Konteyner Kentlerde Yapılan Destek Çalışmaları

Erciş'te toplam üç çadır kent kurulmuştur. (Mevlana, Yenişehir, Otogar) Çadır kentte, çadırdan oluşan ASPB'na (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) bağlı iki adet kreş, bir de toplum merkezi ve psikososyal destek çadırı faaliyeti yürütmüştür. Çocuklara psikososyal destek amaçlı oyun etkinlikleri, kadınlara da el işi, aile, eğitim programları vb. çocuk ve yetişkinlere etüt programları uygulanmıştır. Sağlık bakanlığına bağlı sahra hastanesi bünyesi içinde tıbbi sosyal hizmet çadırları mevcut olsa da, meslek elemanlarının büyük kısmı anketlerle görevlendirildiğinden bu çalışmalar Erciş veya Van'ın tamamına yaygınlaştırılamamıştır (TTB & SSHES, 2011: 39).

Depremden kadınlar ve çocukların, erkeklere oranla daha fazla etkilendikleri gözlemlenmektedir. Travma sonrası stres bozukluğu teşhisiyle tespit edilen vakaların

arasında kadın ve çocukların fazlalığı dikkat çekmektedir. İlerleyen tarihlerde başka büyük depremlerin yaşanacağına dair söylentilerin halk üzerinde psikolojik ve sosyal anlamda olumsuz etkiler yarattığı gözlemlenmiştir. Ayrıca ankete katılan ailelerin büyük bir çoğunluğu işsiz olduğunu beyan etmiştir. Özellikle anketörlere en önemli taleplerinin başında iş olanağı sağlanması ve gıda yardımlarının düzenli ve sürekli yapılması olduğu bildirilmiştir. Özürlüler, yaşlılar, kadınlar ve çocuklar afetten en çok etkilenen kesimi oluşturmaktadır. psikososyal koordinasyon merkezinde görevli personelin barınma ve yemek sorunları vardır. Alan taramasında, anketin uygulandığı aile sayısı 2000 civarındayken, görev bir sonraki ekibe devredildiğinde rakam 17000'e ulaşmıştır. Van'da ise 9 Aralık 2011 tarihi itibarıyla anketin uygulandığı aile sayısı 14000 civarındadır (TTB & SSHES, 2011: 40).

Sosyo-ekonomik durumu iyi olan aileler kendi imkânlarıyla başka illerdeki akrabalarının yanlarına yerleşmişlerdir. Sosyo-ekonomik durumu iyi olmayıp zorunlu barınma talebinde bulunan aileler devlete bağlı psikososyal destek koordinasyon merkezi tarafından yerleştirilmişlerdir. Depremden etkilenen halk, kamu çalışanları ve yöneticiler, depremin yaratmış olduğu psikolojik şoku atamadıkları ve bunun devam ettiği, özellikle kamu çalışanlarının kendilerine veya diğer kişilere yardımcı olmada zorlandıklarını beyan etmişlerdir. İl ve İlçede kamuda görevli personel ve yöneticilerin depremin yaratmış olduğu travmatik sonuçlardan etkilenmelerinden dolayı kamu hizmeti sunmakta sıkıntılar yaşanmaktadır. Uygulanabilir etkin ulusal afet politikasının eksikliği, Van-Erciş depreminde de kendisini göstermiştir. Yapısal sorunların ortadan kaldırılması için gerekli olan örgütlenmedeki/organizasyondaki dağınıklık, afetten kaynaklı mağdur olan afetzedelerin barınma ihtiyaçlarına çözüm olarak sunulan afet sonrası çadır kentler veya yeniden yerleştirme sürecinin birer soruna dönüşeceği bilinmektedir (TTB & SSHES, 2011: 40).

Bu başlıkta yer verilmesi gereken bir diğer önemli nokta da deprem sonrası psikososyal desteklerin yaygınlaştırılmasında “Afetzedelere Yönelik Sosyal Destek Çalışmaları (Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği), Türkiye Kızılay Derneği, Türk Psikologlar Derneği, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, Türkiye Psikiyatri Derneği, Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği ve Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği gibi kurum ve kuruluşlara büyük iş düşmektedir. Söz konusu kurum/kuruluşlar, psikososyal hizmetler konusunda afetlerde ve olağan dönemde psikososyal hizmetlerin geliştirilmesi yönünde karşılıklı hak ve sorumlulukları belirlemek üzere, “Afetlerde

Psikososyal Hizmetler Birliği (APHB) Protokolü hazırlamışlardır. Buna göre protokolde pek çok psikolog, psikiyatrist, çocuk psikiyatristi ve diğer çalışanlardan oluşan gruplar depremzedelere dönük çeşitli çalışmalar sürdürmüşler ve önemli önerilerde bulunmuşlardır:

- Depremden kaynaklı oluşan travmanın fiziki, sosyolojik ve psikolojik boyutları ile tanımlanması,
- Ortaya çıkan ekonomik yoksulluk sınırının ve sosyal kategorilerin tanımlanması, Depremden kaynaklı oluşan travmanın ölçümünde kullanılan metot ve yöntemlerin seçilmesi,
- Afetten kaynaklı fiziki, sosyolojik ve psikolojik problemlere yol açan sorunların yapısal ve dinamik faktörlerin analiz edilmesi,
- Uygulanacak politika ve programların formüle edilmesi ve uygulanmasının denetlenmesi gibi maddeler bu önerilerden bazılarıdır (TTB & SSHES, 2011: 40- 41).

3.4. Deprem Sonrası Psiko-Destek alışmaları zerine Araştırmalar

Psikososyal Destek alışmaları Sonuç Raporu (2012) başlıklı raporda, adıkentlerde ve konteynır kentlerde afetzedelerin fiziksel (barınma, beslenme vb.), sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını belirlemek üzere çadır ve konteynırılar da ziyaret edildiği, ihtiyaçları Türk Kızılayı Ekip Başkanlığı'na, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bildirilerek afetzedelerin ihtiyaçlarının en kısa sürede giderilmesi sağlandığı aktarılır. Engelliler, hamileler, yaşlılar, kronik hastalar, yalnız kadınlar gibi incinebilir gruplar tespit edilerek özel ihtiyaçları karşılandığı, farklı kamplarda yaşayan aile üyelerinin bir araya gelmesi sağlandığı da kaydedilir. İhtiyaç tespit çalışmaları sırasında bireylere depremin psikolojik etkileri ile ilgili bilgilendirme yapıldığı ve psikolojik desteğe ihtiyacı olan kişiler ile tekrar görüşme yapılarak gerekli desteklerin verildiği anlaşılmaktadır (Akman ve Altınel, 2012, 6) .

Psikososyal destek çalışmaları ile ilgili TRT, CNN Türk, Show TV ve Anadolu Haber Ajansı ile röportajların yapılması, psikososyal destek etkinliklerinde çekimler gerçekleştirilmesi, medyanın da bu destekler kapsamında çeşitli çalışmalara destek verdiğini ortaya çıkarmaktadır. APHB (Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği) tarafından Van'da yürütülen faaliyetler ile ilgili haberler yerli ve yabancı haber ajansları

tarafından yazılı ve görsel basında yer almıştır. psikososyal destek ekipleri, Van Merkez ve Erciş'te 178 gönüllü ve 7 Türk Kızılayı psikososyal destek uzmanı olmak üzere toplam 185 uzman ile psikososyal destek çalışmaları yürütmüşlerdir. 93 uzman Erciş'te ve 92 uzman ise Van'da görev yapmıştır (Akman ve Altınel, 2012, 13- 14).

Tablo 3. Van ve Erciş'te Görev Yapan Uzman Sayısı

Derneğin Adı	Uzman Sayısı	Görev Aldığı Yer
Türk Kızılayı	2	Erciş
	5	Van
Türk Psikologlar Derneği	53	Erciş
	47	Van
Türkiye Psikiyatri Derneği	12	Erciş
	17	Van

23 Ekim 2011 tarihinde Van'da deprem meydana geldiğinin öğrenilmesinin ardından Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği (APHB)'ye üye dernekler tarafından hızlı bir şekilde ekipler oluşturularak 24 Ekim 2011 tarihinde Van'da psikososyal destek faaliyetlerine başlandığına ulaşılmıştır. Aşağıda yer aldığı üzere psikososyal destek ekibinin yapılanması ve faaliyetlerin planlamasının hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi için, Van Merkez'inde ve Erciş'te kurulan kamplarda çeşitli konularda psikososyal destek eğitimleri vermişlerdir. Bunlar arasında,

- Psikososyal destek faaliyetleri kapsamında ihtiyaç tespiti, bireysel görüşme, sosyal etkinlikler, yapılandırılmış grup çalışmaları, eğitim çalışmaları, meslek edindirme kursları gibi çok sayıda kapsamlı faaliyetler gerçekleştirilmiştir.
- Psikososyal destek faaliyetleri alanda tespit edilen ihtiyaçlara, yaş gruplarına ve sosyal yapıya uygun olarak şekillendirilmiştir.
- APHB gönüllüleri bilgi ve deneyimlerine uygun faaliyetlerde yer almış, afetzedelere yaklaşım konusunda hassas davranarak kültürel değerlere saygılı bir şekilde faaliyetleri gerçekleştirmiş, afet bölgesindeki zor fiziksel koşullara uyum sağlayarak psikososyal destek programı planlanan şekilde gerçekleştirmiştir.
- APHB gönüllülerinin afet bölgesine gelmeden APHB, alanda yürütülen faaliyetler ve fiziksel koşullar ile ilgili bilgilendirilmesinin, düzenli raporlama yapılmasının, ekiplerin çalışmalarını bir sonraki ekibe devretmesinin, düzenli

değerlendirme ve planlama toplantılarının düzenlenmesinin gönüllülerin daha verimli bir şekilde çalışmalarını yürütmesine katkı sağladığı değerlendirilmiştir.

- APHB gönüllüleri ihtiyaç analizini başarılı bir şekilde yaparak ve ilgili kurumlara tespit edilen ihtiyaçları bildirerek afetzedelerin fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının en kısa sürede giderilmesinde önemli rol oynamıştır.
- Yapılan bireysel görüşmeler, yürütülen sosyal etkinlikler ve grup çalışmaları ile erken müdahalede bulunularak, depremden etkilenenlere depremin ilk günlerinden itibaren psikolojik destek verilmesinin, afetzedelerin depremin psikolojik etkileri ile ilgili farkındalıklarının artırılmasının ve psikolojik destek almalarının desteklenmesinin ileride ortaya çıkabilecek psikolojik rahatsızlıkların azaltılmasına katkı sağlanması açısından yararlı olduğu değerlendirilmiştir.
- Psikososyal destek alanında faaliyet gösteren diğer kurum ve kuruluşlar ile başarılı bir eşgüdüm kurularak, çalışmaların yinelenmesinin önüne geçilmiş ve diğer kurum ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmeyen faaliyetler yürütülerek daha etkili bir müdahalede bulunulması sağlanmıştır.
- Van’da yürütülen psikososyal destek faaliyetlerine APHB’yi tanıyan, afet ve travma konusunda bilgili, farklı yaş grupları ile çalışma deneyimi olan gönüllülerin destek vermesinin, faaliyetlerin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesine önemli katkı sağladığını göstermiştir (Akman ve Altınel, 2012, 14- 15).

2011 Van Depremleriyle, Afet sonrası çalışmaların ne şekilde yürütüldüğünü yerinde inceleyen ve saha araştırmaları aracılığıyla bazı verilere ulaşılmıştır. Aşağıdaki tabloda yer alan “Afetlerde Sosyal Medya ve Algı Yönetimi” (2012) başlıklı çalışmada deprem sonrası günden itibaren 6 günlük zaman dilimi, arama kurtarma faaliyetlerinden, kriz masası ve bilgilerin değerlendirilmesi kadar pek çok veriyi barındırır. Bu gibi çalışmaların yerinde yapılması, sorunların çözümünde ve engellerin kaldırılmasında önemli işaretler sunar (Aksu ve Sarı, 2012: 44).

Tablo 4: Afet yönetimine ilişkin dış algı (1.Çok kötü; 2.Kötü; 3.Biraz iyi; 4.İyi; 5.Çok İyi)

DEĞİŞKENLER	24 Ekim	25 Ekim	26 Ekim	27 Ekim	28 Ekim	29 Ekim
Arama kurtarma	5	5	5	5	5	5
Olayla ilgili bilgilerin paylaşılmasındaki şeffaflık	5	5	5	5	5	5
İhtiyaçların belirlenmesi	2	3	4	4	5	5
Örgütlenme	2	3	3	4	4	4
Malzeme temini	4	4	5	5	5	5
Malzeme depolama	4	4	5	5	5	5
Malzeme dağıtımı	1	2	4	4	4	4
İaşe	2	3	4	4	5	5
Barınma	1	2	2	3	4	4
Personel yönetimi	2	3	3	4	4	4
İhtiyaçların zamanında ve yerinde giderilmesi	2	3	4	4	4	4
Koordinasyon ve eşgüdüm	2	3	3	4	4	4
Ölü-yaralı takibi ve kamuoyuna bilgi akışı	3	4	5	5	5	5
Sağlık hizmetlerinin yeterliliği	2	3	3	4	4	5
Çevre ve hijyen sorunlarının yönetimi	-	-	-	-	3	3
Alandan kriz masasına bilgi akışı	3	4	4	4	5	5
Bilgilerin değerlendirilmesi ve müdahale	3	4	4	4	5	5
Toplam Puan / Değişken	2,5	3,2	3,7	4	4,5	4,5

Tablodan anlaşılabacağı üzere, Arama kurtarma faaliyetleri, Olayla ilgili bilgilerin paylaşılmasındaki şeffaflık algısının düzenli olduğu görülmektedir. Barınma, İaşe, Malzeme Dağıtımı algısında “kötüden iyiye doğru” bir eğilim ortadadır. Genel anlamda

tablodan, afetlerde koordinasyon, hizmet, bilgi akışı konusu gibi hususlarda bir eksiklik ya da aksaklık olduğu görülmektedir. Bu tablodan, Marmara ve Düzce Depremlerinden günümüze gelindiğinden afet sonrası kriz yönetiminde olumlu gelişmeler olduğu, ekip ruhu halinde hareket edildiği ancak genel anlamda koordinasyonun sağlanmasında ciddi eksiklikler, yetersizlikler olduğu ileri sürülebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMA VE YÖNTEM

4.1. Araştırma

Deprem, ülkemizin şüphesiz ki bir gerçeğidir. Depremi etkileri sadece fiziksel değildir. Deprem can ve mal kayıplarının yanı sıra insanları derinden etkileyen psikolojik sorunlara neden olmaktadır. Deprem, psikolojik ve fiziksel etkileriyle büyük tehdit unsurudur. İnsanların deprem dolayısıyla yaşadıkları psikolojik travmalar zamanla çeşitli psikolojik etkilere neden olabilmektedir. Ülkemizde depremin fiziksel boyutu, tüm şiddeti ve ağırlığı ile dönem dönem yaşanmaktadır. Depremi en az fiziksel boyutu kadar, etki alanı itibarı ile daha önemli sayılabilecek psikolojik boyutu da ön plana çıkmaktadır çünkü vatandaşların, depremin psikolojik boyutu ile daha fazla insan etkilendiği araştırmalarda da gözlenmektedir.

23 Ekim 2011 tarihinde Van'ın Erciş ilçesinde yaşanan deprem neticesinde birçok can kaybı ve maddi hasar yaşanmıştır. Bunun yanı sıra çok sayıda yapıda da orta derecede ya da ağır derecede hasarlar tespit edilmiştir. Van'da yaşanan ilk depremin ardından ikinci büyük deprem, merkez üssü Van'ın Edremit ilçe olduğundan şehir merkezinde ve kenar mahallelerde yıkımlar gerçekleşmiştir. Van'da yaşanan her iki depremin sonucunda ise 600'den fazla insan hayatını kaybetmiştir.

Bu araştırma 23 Ekim ve 9 Kasım 2011 tarihlerinde Van ili ve Erciş ilçesinde meydana gelen iki büyük depremi, bu depremler sonrası yaşanan gelişmeleri ve afet sonrası koordinasyon çalışmalarını konu edinmektedir. Araştırmada deprem sonrası ilk ve ortaöğretim öğrencilerine yönelik yapılan destek faaliyetlerinin neleri içerdiği ve onların bu travmadan kurtulmaları hususunda psikososyal destek çalışmalarının önemi ve katkısı üzerinde durulmaktadır.

4.1.1. Problem

Deprem öncesi sosyal yaşamdaki düzenlilik depremle birlikte sarsılmakta ve insanların yaşamları bir anda değişmeye başlamaktadır. Deprem en çok da çocukları etkilemektedir. Çünkü depreme tanık olan çocuklar, deprem sonrasında da eğitimlerini devam ettirmeleri nedeniyle başka il ve ilçelere gitmeleri neticesinde derin psikolojik travmalar geçirebilmektedir. Deprem sonrası ilk ve orta öğretim öğrencilerine yönelik

yapılan faaliyetlerin neleri içerdiği ve onların psikolojik travmadan kurtulmaları adına yapılan destek çalışmalarının önemi ve katkısı araştırmanın temel problemidir.

4.1.2. Amaç

Depremi meydana getirdiği can ve mal kayıplarının yanı sıra oluşturduğu psikolojik etkilerle birlikte insanlar ruhsal çöküntüye sürüklenmektedir. Depremi oluşturduğu bu psikolojik etkiler nedeniyle insanların psikososyal desteğe ihtiyacı vardır. Bu araştırma; 23 Ekim ve 9 Kasım 2011 tarihlerinde meydana gelen iki büyük depremin, Van ili ve Erciş ilçesinde yaşayan öğrencileri nasıl etkilediğini ve bunlar arasında da özellikle lise öğrencilerine dönük psikososyal destek çalışmalarından ne gibi sonuçlara ulaşıldığını amaçlamaktadır. Bu amaçla araştırmada aşağıdaki sorulara cevap ya da cevaplar aranacaktır:

Van Depremleri sonrasında il merkezi ve Erciş ilçesinde öğrenciler için ne gibi psikososyal destek çalışmaları yapılmaktadır?

Deprem sonrası psikososyal destek çalışmaları hangi açıdan önemlidir, bu destekler eğitim-öğretim çağındaki ilk ve ortaöğretim öğrencileri ne derecede ön plana çıkmaktadır?

Travma öncesi ve sonrası denilen dönemde psikososyal destek çalışmaları hangi ölçüde önem kazanmaktadır?

4.1.3. Önem

Van'da ilki 23 Ekim 2011 tarihinde merkez üssü Tabanlı Köyü olan 7.2, diğeri de 5.6 şiddetinde 09 Kasım 2011 tarihinde merkez üssü Van'ın Edremit ilçesi olan iki depremin etki alanı Van kent merkezi, merkeze bağlı köyler ve Erciş ilçe merkezi olmuştur. Bu çalışmada Van'da yaşanan depremler sonrasında ne gibi önlemler alındığını ve deprem sonrası ailelere, ebeveynlere yönelik psikolojik desteklerin ne ölçüde yaygınlaştığını konu edinmektedir. Bu bağlamda bu çalışmanın önemi arasında; gerek deprem sonrasında ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerini içerisine alan psikososyal destek çalışmaları hakkında analizlerin boyutunu ele almak, bu çalışmanın Van depremleri sonrası bu alanda yapılacak araştırmalara katkı sağlayacağını düşünmek, gerekse deprem sonrası psikososyal destek çalışmalarına saha araştırmasından bir perspektif kazandırmak yatmaktadır.

Deprem sonrasında ortaya çıkan “travma sonrası dönemde” genel anlamda vatandaşlar, daha özelde de lise çağındaki öğrenciler için ne gibi çalışmaların yapıldığı ise önem arz etmektedir. Öğrencilerin okul hayatlarında ve sosyal hayatlarında deprem korkularının azaltılması ve deprem gerçeğini kavramalarında ilgili birimlerin/organların ne gibi faaliyetleri göz önünde bulundurdıklarına yanıt ya da yanıtlar aranacaktır.

Van depremleri sonrası lise öğrencilerinin deprem esnasında ve sonrasında yaşadıkları, psikososyal destek çalışmaları da göz önünde bulundurularak bir alan taraması (anket tekniği) tekniğiyle hazırlanması bu çalışmanın önemini ön plana çıkarmaktadır.

4.1.4. Hipotezler

23 Ekim ve 9 Kasım 2011 Van depremleri sonrası Ortaöğretim öğrencilerine yönelik psikososyal destek çalışmalarının değerlendirilmesine yönelik hazırlanan bu çalışmada aşağıdaki hipotezler sunulmaktadır.

1. Deprem sonrası çocuklar psikososyal açıdan bir travma yaşadıklarını düşünmektedir.
2. Psikososyal desteklerinin neleri ihtiva ettiği çocuklar tarafından tam olarak bilinmemektedir.
3. Psikososyal destek kapsamında yürütülen çalışmalar çocuklar tarafından olumlu karşılanmaktadır.
4. Psikososyal destek çalışmalarına geç başlanıldığı düşünülmektedir.
5. Psikososyal destek çalışmalarının okul dışı sosyal yaşamda da katkı sağladığı düşünülmektedir.
6. Psikososyal destek kapsamında yürütülen çalışmalar denekler üzerindeki muhtemel olumsuzluklara azaltıcı katkı sağladığı düşünülmektedir.
7. Psikososyal destek kapsamında yürütülen çalışmaların, deprem korkusunun atılmasına olumlu katkılar sağlanıldığı düşünülmektedir.
8. Psikososyal destek çalışmalar hem resmi kurumlar aracılığıyla, hem de sivil toplum örgütlerince gerçekleştirilmektedir.
9. Psikososyal destek çalışmalarının deprem sonrasında sınırlı kalmayıp periyodik olarak sürdürülmesinin daha etkili olacağı düşünülmektedir.
10. Öğrencilerin, deprem sonrası gittikleri okullarda yeni arkadaşlıklar edinmelerinde farklılıklar olmaktadır.

11. Çocuklarda, deprem sonrasında da depremle ilgili korku ve endişeler devam edebilmektedir.

12. Daha çok birinci deprem sonrasında Erciş'teki öğrencilerin başka bir ilçeye ya da şehre gitmek durumunda kaldıkları,

13. Psikososyal destek kapsamında yürütülen çalışmaların eğitimlerine de olumlu yansıdığı düşünülüyor

4.1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılığı çerçevesinde, Erciş ilçe merkezinde eğitim-öğretime devam edilen bazı liseler rastgele seçilmiş ve bu liselerde eğitim gören 9.sınıf-12.sınıf aralığındaki kız ve erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Birçok sınıfta, sınıf mevcudu az olduğundan anket sayıları her bir sınıf için farklı sayılarda, farklı cinsiyetlere uygulanmıştır. Ankete katılan öğrenci sayısı 320'dir ve bunların yarısına yakını erkek öğrenciler diğer yarısını da kız öğrenciler oluşturmaktadır. Deprem sonrası birçok okulda/lisede eğitim-öğretimin aksadığını ve daha sonrasında da bazı liselerde eğitime devam edilebildiğini kaydetmek gerekmektedir.

4.1.6. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreninde, 23 Ekim ve 9 Kasım 2011 tarihlerinde yaşanan depremler sonrasında ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri için yapılan psikososyal destek çalışmaları konu edilmiştir. Deprem sonrası destek çalışmaları farklı boyutları ve farklı alanları kapsadığından, konunun daha çok “psiko-sosyal” boyuna incelenmiştir. Çalışmanın evrenini Van'ın Erciş ilçesi, örneklemini de ilçe merkezindeki bazı liselerde eğitim-öğretim gören lise öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmada daha çok lise öğrencilerinin esas alınmasında yaş faktörü, öğrencinin okuduğu sınıf, deprem sonrası karşılaşılan bazı güçlükler gibi nedenler ön plana çıkmaktadır.

4.2. Yöntem

Bu bölümde, araştırmanın modeli, veri toplama aracı, verilerin toplanması, veri analizi ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

4.2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, Survey modeli uygulanmış ve model yöntemlerine sadık kalınarak anket tekniğine başvurulmuştur (Kaptan 1993: 150). Anketin öngörülen koşullar çerçevesinde 384 deneye uygulanması gerekirken, bazı anket formlarının geri dönmemesi ve boş olanların değerlendirilmeye alınmaması nedeniyle ancak 320 deneye anket uygulanmıştır. Anket yönteminin geribildirim (feedback) özelliği taşıması nesnel bulgulara ulaşılması açısından önem arz etmektedir. Bu yöntem ile doktor-hasta ilişkisinde yaşanan iletişimsel sorunlar bilimsel verilere dayalı olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

4.2.2. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın verilerinin toplanması aşamasında 2011 yılında meydana gelen Van Depremleri ile ilgili Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çalışmaları, AFAD Raporları, Çocuk Vakfı Psikososyal Destek Raporları/Çalışmaları, Yüzüncü Yıl Üniversitesi ve ODTÜ'nün Deprem Konusundaki Raporları ve özellikle de Deprem Psikolojik Etkileri üzerine hazırlanan Raporlar, Yayınlar, Saha Araştırmaları, Gözlemler gibi literatür taramaları yapılmıştır. 1999 Marmara Depremi ve sonrasında psikososyal destek çalışmalarının gelişimi ve yapılan değişiklikler, yenilikler de bu çalışma bağlamında değerlendirilmiştir. Deprem sonrası destek çalışmalarında Rehberlik Araştırma Merkezleri'nin (RAM) ve Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği'nin (APHB) rolleri üzerinde durulmuştur.

4.2.3. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Tablo 6: Deneklerin Cinsiyetlerine İlişkin Bulgular

Cinsiyet	f	%
Erkek	163	50,9
Kadın	157	49,1
Toplam	320	100

Tablo 6'da ankete katılan deneklerin demografik özellikleri kapsamında cinsiyetlerine ilişkin bulgular elde edilmiştir. Buna göre ankete katılan deneklerin %50,9'u (163 kişi) erkek, % 49,1'i (157 kişi) kadındır.

Tablo 7: Deneklerin Yaşlarına İlişkin Bulgular

Yaş	f	%
14	28	8,8
15	69	21,6
16	81	25,3
17 ve üzeri	142	44,4
Toplam	320	100

Ankete katılanların %8,8'si (28 kişi) 14 yaşında, %21,6'sı (69 kişi) 15 yaşında, %25,3'ü 16 yaşında ve %44,4'ü (142 kişi) 17 yaş ve üstüdür.

Tablo 8: Deneklerin Doğum Yerlerine İlişkin Bulgular

Doğum Yeri	f	%
Erciş	260	81,2
Van	36	11,2
Diğer	24	7,5
Toplam	320	100

Tablo 8'de deneklerin doğum yerlerine ilişkin bulgular incelenmiştir. Erciş'te doğan deneklerin oranı %81,2 (260 kişi), Van'da doğanların oranı %11,2 (36 kişi) ve diğer İl ve İlçelerde doğanların oranı ise %7,5'dir (24 kişi).

Tablo 9: Deneklerin Kaçınıcı Sınıfta Okuduklarına Dair Bulgular

Sınıf	f	%
9	81	25,3
10	98	30,6
11	116	36,2
12	25	7,8
Toplam	320	100

Deneklerin %25,3'ü (81 kişi) 9. sınıfta, %30,6'sı (98 kişi) 10. sınıfta, % 36,2'si (116 kişi) 11. sınıfta ve %7,8'si (25 kişi) 12. sınıfta okumaktadır.

Tablo 10: Deneklerin Depremden Sonra Barındıkları Yerlere İlişkin Bulgular

Barınma	f	%
Çadırda	168	52,5
Çadır kentte	24	7,5
Mevlana evinde	11	3,4
Konteynırda	23	7,2
Kendi evimizde	86	26,9
Diğer	8	2,5
Toplam	320	100

Tablo 10’da elde edilen bulgular deneklerin deprem sonrasında farklı yerlerde barındıklarını göstermektedir. Deprem sonrasında deneklerin %52,5’i çadırda, %7,5’i çadır kentte, %3,4’ü Mevlana evinde, %7,2’si konteynırda, % 26,9’u kendi evlerinde ve %2,5’i diğer mekânlarda yaşamışlardır. Bulgulara bakıldığında deprem sonrasında deneklerin çoğunun (168 kişi %52,5) çadırda yaşadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 11: Deneklerin Deprem Sonrasında Başka Bir İle Yerleşip Yerleşmediklerine İlişkin Bulgular

Şehir Dışı	f	%
Evet	68	21,2
Hayır	252	78,8
Toplam	320	100

Deneklerin deprem sonrasında başka bir ile yerleşip yerleşmediklerine ilişkin veriler tablo 11’de yer almaktadır. Buna göre %21,2 (68 kişi) başka bir ile yerleşirken %78,8 (252 kişi) başka bir ile yerleşmemeyi tercih etmişti. Büyük depremlerin ardından deneklerin büyük çoğunluğu (252 kişi % 78,8) başka bir ile yerleşmemiştir.

Tablo 12: Deneklerin 23 Ekim Depreminde Erciş'te Olup Olmadıklarına İlişkin Bulgular

Deprem günü	f	%
1. Depremde	65	20,3
2. Depremde	22	6,9
Her ikisinde	223	69,7
Hiçbirinde	10	3,1
Toplam	320	26,9

Biri 23 Ekim ve diğeri 9 Kasım 2011 tarihlerinde olmak üzere iki deprem yaşanmıştır. 23 Ekimde yaşanan depremde deneklerin Erciş'te olup olmadıklarına dair veriler Tablo 12'de yer almaktadır. Verilerin sonuçlarına göre 1. depremde deneklerin %20,3'ü, 2. depremde % 6,9'u, her iki depremde % 69,7 iken hiçbirinde cevabını verenlerin oranı ise %3,1'dir.

Tablo 13: Deneklerin Deprem Sonrası Psikososyal Destek Alıp Almadıklarına İlişkin Bulgular

Psikososyal destek	f	%
Evet	111	34,7
Hayır	209	65,3
Toplam	320	100

Tablo 13'de deneklerin deprem sonrası psikososyal destek alıp almadıklarına ilişkin bulguları içermektedir. Deneklerin %34,7'si destek alırken %65,3'ü destek almamıştır. Deneklerin büyük çoğunluğunun (320 kişi %65,3) psikososyal destek almamaları dikkat çekmektedir.

Tablo 14: Deneklerin Psikososyal Desteğe İhtiyaç Duyup Duymadıklarına İlişkin Bulgular

Psikososyal ihtiyaç	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	49	15,3
Katılmıyorum	75	23,4
Kararsızım	114	35,6
Katılıyorum	47	14,7
Kesinlikle katılıyorum	35	10,9
Toplam	320	100

Tablo 14’de deneklerin psikososyal desteğe ihtiyaç duyup duymadıklarına dair veriler bulunmaktadır. Deprem sonrası yaşadıkları olumsuzluklar neticesinde psikososyal desteğe ihtiyaç duyduklarını düşüncesine kesinlikle katılmıyorum diyen deneklerin oranı %15,3 (49 kişi), katılmayanlar %23,4 (75 kişi), kararsız olanlar %35,6 (114 kişi), katılanlar %14,7 (47 kişi), kesinlikle katılanlar ise %10,9 (35 kişi). Deprem sonrası yaşadıkları hem fiziksel hem psikolojik etkiler karşısında psikososyal desteğe ihtiyaç duyma noktasında deneklerin kararsız kalma oranının (%35,6) yüksek olması dikkat çekicidir.

Tablo 15: Deprem Sonrası Deneklerin Korkularına İlişkin Bulgular

Korku	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	48	15,0
Katılmıyorum	63	19,7
Kararsızım	104	32,5
Katılıyorum	61	19,1
Kesinlikle katılıyorum	44	13,8
Toplam	320	100

Deprem sonrası en çok yaşanan psikolojik etkilerden biri de korkunun yaşanmasıdır. Bu korkular da hayatın her alanını olumsuz etkileyebilmektedir. Deprem sonrası büyük korkular yaşadım düşüncesine kesinlikle katılmayan deneklerin oranı %15,0, katılmayanlar %19,7, kararsız kalanlar %32,5, katılanlar %19,1 ve kesinlikle katılanlar %13,8’dir.

Tablo 16: Deprem Sonrası Denekler Yapılan Psikososyal Desteklerin Neyi İçerdiğini Bilip Bilmediklerine İlişkin Bulgular

Destekler Neyi İçeriyor	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	57	17,8
Katılmıyorum	54	16,9
Kararsızım	93	29,1
Katılıyorum	82	25,6
Kesinlikle katılıyorum	34	10,6
Toplam	320	100

Tablo 16, deprem sonrası öğrencilere yönelik psikososyal desteklerin ne olduğunu ve neleri içerdiğini bilip bilmediklerine yönelik verileri içeriyor. Buna göre deneklerin psikososyal desteklerin ne olduğunu biliyorum düşüncesine kesinlikle katılmıyorum diyenlerin oranı %17,8, katılmayanlar %16,9, kararsız olanlar %29,1, katılanlar %25,6 ve kesinlikle katılanlar %10,6'dır.

Tablo 17: Deneklerin Deprem Sonrası İlk Desteği Aile Bireyleri ve Yakınlarından Alıp Almadıklarına İlişkin Bulgular

Destekler Neyi İçeriyor	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	60	18,8
Katılmıyorum	28	8,8
Kararsızım	62	19,4
Katılıyorum	89	27,8
Kesinlikle katılıyorum	81	25,3
Toplam	320	100

Deneklerin deprem sonrası ilk desteği aile bireyleri ve yakınlarından alıp almadıklarına dair veriler tablo 17'de yer almaktadır. Buna göre bu görüşe kesinlikle katılmayanların oranı %18,8, katılmayanlar %8,8, kararsızlar %19,4, katılanlar %27,8, kesinlikle katılanlar ise %25,3. Verilere göre deneklerin çoğunluğu deprem sonrası ilk desteği aile bireylerinden ve yakınlarından almıştır.

Tablo 18: Deneklerin En Yararlı Psikososyal Desteği Profesyonel Kişilerden Alabileceklerini Düşünüp Düşünmediklerine İlişkin Bulgular

En Yararlı Destek	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	49	15,3
Katılmıyorum	59	18,4
Kararsızım	120	37,5
Katılıyorum	53	16,6
Kesinlikle katılıyorum	39	12,2
Toplam	320	100

Deprem sonrasında en yararlı desteği profesyonel kişilerden alabilecekleri düşüncesine kesinlikle katılmıyorum cevabını verenlerin oranı %15,3, katılmıyorum

diyenlerin oranı %18,4, kararsız kalanların oranı %37,5, katılanların oranı %16,6 ve kesinlikle katılanların oranı ise % 12,2.

Tablo 19: Psikososyal Desteklerin Deprem Korkusunun Atılmasına ve Bir Bilinç Oluşmasına Olumlu Katkılar Sağlayıp Sağlamadığına İlişkin Bulgular

Deprem korkusu	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	56	17,5
Katılmıyorum	60	18,8
Kararsızım	105	32,8
Katılıyorum	74	23,1
Kesinlikle katılıyorum	25	7,8
Toplam	320	100

Tablo 19, psikososyal desteklerin deprem korkusunun atılmasına ve bir bilinç oluşmasına olumlu katkılar sağlayıp sağlamadığına ilişkin verileri içermektedir. Bu anlamda psikososyal desteklerin olumlu katkı sağladığı düşüncesine kesinlikle katılmıyorum cevabını veren deneklerin oranı %17,5, katılmayanlar %18,8, kararsız kalanlar %32,8, katılanlar %23,1, kesinlikle katılanların oranı ise %7,8'dir.

Tablo 20: Deneklerin Deprem Sonrası Yaşadıkları Olumsuzlukların Psikososyal Desteklerle Azalıp Azalmadığına İlişkin Bulgular

Olumsuzluklar azaldı	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	72	22,5
Katılmıyorum	62	19,4
Kararsızım	101	31,6
Katılıyorum	59	18,4
Kesinlikle katılıyorum	26	8,1
Toplam	320	100

Tablo 20, deneklerin deprem sonrası yaşadıkları olumsuzlukların psikososyal desteklerle azalıp azalmadığına ilişkin bulguları içeriyor. Yapılan psikososyal desteklerle yaşadıkları olumsuzlukların azaldığı düşüncesine kesinlikle katılmayanların oranı % 22,5, katılmayanlar % 19,4, kararsız kalanlar %31,6, katılanlar %18,4 ve kesinlikle katılanlar %8,1'dir.

Tablo 21: Deneklere Deprem Sonrası Psikolojik Destek Olarak Öğretmenlerin Katkı Sağlayıp Sağlamadıklarına İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin Katkısı	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	66	20,6
Katılmıyorum	31	9,7
Kararsızım	89	27,8
Katılıyorum	74	23,1
Kesinlikle katılıyorum	60	18,8
Toplam	320	100

Deneklere deprem sonrasında psikolojik destek olarak öğretmenlerin katkı sağlayıp sağlamadıklarına ilişkin bulgular Tablo 21’de yer almaktadır. Öğretmenlerin kendilerine psikolojik destek anlamında katkı sağladıkları düşüncesine kesinlikle katılmayan deneklerin oranı %20,6, katılmayanlar %9,7, kararsız kalanlar %27,8, katılanlar %23,1 ve kesinlikle katılanlar %18,8’dir.

Tablo 22: Deneklerin Deprem Sonrası Herhangi Bir Psikososyal Destek Alıp Almadıklarına İlişkin Bulgular

Psikososyal destek	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	79	24,7
Katılmıyorum	59	18,4
Kararsızım	76	23,8
Katılıyorum	63	19,7
Kesinlikle katılıyorum	43	13,4
Toplam	320	100

Tablo 22, deneklerin deprem sonrası herhangi bir psikososyal destek alıp almadıklarına ilişkin verileri içermektedir. Herhangi bir psikososyal destek alıyorum düşüncesine kesinlikle katılmayanların oranı %24,7, katılanlar %18,4, kararsız kalanlar %23,8, katılanlar %19,7 kesinlikle katılanlar ise %13,4. Herhangi bir psikososyal destek almadığını belirterek kesinlikle katılmıyorum diyenlerin oranının (79 kişi %24,7) fazla olması dikkat çekicidir.

Tablo 23: Deneklerin Yapılan Psikososyal Destek Çalışmalarını Olumlu Bulup Bulmadıklarına İlişkin Bulgular

Çalışmalar Olumlu	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	74	23,1
Katılmıyorum	48	15,0
Kararsızım	88	27,5
Katılıyorum	68	21,2
Kesinlikle katılıyorum	42	13,1
Toplam	320	100

Depremi ardından yapılan psiko-destek çalışmalarını olumlu buluyorum düşüncesine kesinlikle katılmayan deneklerin oranı %23,1, katılmayanlar %15,0, kararsız kalanlar %27,5, katılıyorum diyenler %21,2, kesinlikle katılanlar %21,2. Psikososyal destek çalışmalarının olumluluğu noktasında kararsız kalanlarının oranının 88 kişi (%27,5) olması dikkat çekicidir.

Tablo 24: Psikososyal Destek Çalışmaların Geç Başlanılıp Başlanılmadığına İlişkin Bulgular

Çalışmalar geç başladı	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	46	14,4
Katılmıyorum	54	16,9
Kararsızım	121	37,8
Katılıyorum	68	21,2
Kesinlikle katılıyorum	31	9,7
Toplam	320	100

Tablo 24’de, okullarda psikososyal destek çalışmalarına geç başlanılıp başlanılmadığına ilişkin veriler bulunmaktadır. Tablolardaki veriler ışığında bu düşünceye kesinlikle katılmayan deneklerin oranı %14,4, katılmayan %16,9, kararsız kalanlar %37,8, katılanlar %21,2 ve kesinlikle katılanlar %9,7’dir.

Tablo 25: Psikososyal Desteklerin Deneklerin Okul Dışı Hayatlarına Katkı Sağlayıp Sağlamadığına İlişkin Bulgular

Okul dışı katkı	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	61	19,1
Katılmıyorum	44	13,8
Kararsızım	113	35,3
Katılıyorum	77	24,1
Kesinlikle katılıyorum	25	7,8
Toplam	320	100

Psikososyal desteklerin eğitimlerinin yanında deneklerin okul dışı hayatlarına da katkı sağlayıp sağlamadıklarına ilişkin bulgular tablo 25’de yer almaktadır. psikososyal desteklerin okul dışı hayatlarına katkı sağladıkları düşüncesine kesinlikle katılmayan deneklerin oranı %19,1, katılmayanlar %13,8, kararsız kalanlar %35,3, katılanlar %24,1 ve kesinlikle katılanlar %7,8’dir.

Tablo 26: Yapılan Psikososyal Desteklerin Deneklerin Eğitimine Katkı Sağlayıp Sağlamadığına İlişkin Bulgular

Eğitime katkı	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	69	21,6
Katılmıyorum	55	17,2
Kararsızım	101	31,6
Katılıyorum	64	20,0
Kesinlikle katılıyorum	31	9,7
Toplam	320	100

Psikososyal destek çalışmalarının deneklerin eğitimine katkı sağlayıp sağlamadığını gösteren veriler tablo 26’da yer almaktadır. Bu düşünceye yönelik kesinlikle katılmıyorum diyen deneklerin oranı %21,6, katılmıyorum diyenler %17,2, kararsız kalanlar %31,6, katılanlar %20,0 ve kesinlikle katılanlar %9,7’dir.

Tablo 27: Deneklerin Psikososyal Destek Çalışmalarını Yeterli Bulup Bulmadıklarına İlişkin Bulgular

Çalışmalar Yeterli	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	76	23,8
Katılmıyorum	59	18,4
Kararsızım	104	32,5
Katılıyorum	49	15,3
Kesinlikle katılıyorum	32	10,0
Toplam	320	100

Tablo 27’de deneklerin, deprem sonrası yapılan psikososyal destek çalışmalarını yeterli bulup bulmadıklarını içeren verileri içermektedir. Psikososyal destek çalışmalarını yeterli buluyorum düşüncesine kesinlikle katılmıyorum diyenlerin oranı %23,8, katılmayanlar %18,4, kararsız kalanlar %32,5, katılanlar %15,3 kesinlikle katılanlar ise %10,0’dur.

Tablo 28: Psikososyal Destek Çalışmalarının Sürdürülüp Sürdürülmemesine İlişkin Bulgular

Çalışmalar sürdürülmeli	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	47	14,7
Katılmıyorum	63	19,7
Kararsızım	92	28,8
Katılıyorum	65	20,3
Kesinlikle katılıyorum	53	16,6
Toplam	320	100

Tablo 28’de, psikososyal destek çalışmalarının periyodik olarak sürdürülüp sürdürülmemesine ilişkin bulguları içermektedir. Psikososyal destek çalışmalarının sürdürülmesi gerektiği düşüncesine kesinlikle katılmayan deneklerin oranı %14,7, katılmayanlar %19,7, kararsız kalanlar %28,8, katılanlar %20,3 ve kesinlikle katılanlar ise %16,6’dır.

Tablo 29: “Cinsiyet” ve “Psikososyal Destek Alma İhtiyacı” Hakkındaki Soruların Karşılaştırılması

Cinsiyet	Psikososyal Destek Almaya İhtiyaç Duydunuz mu?				Toplam	
	Evet		Hayır			
	f	%	f	%	F	%
Erkek	51	31,3	112	68,7	163	100
Kadın	60	38,2	97	61,8	157	100
Toplam	111	34,7	209	65,3	320	100

Tablo 29’a baktığımızda elde edilen verilere göre erkek deneklerin %31,3’ü deprem sonrasında psikososyal destek almaya ihtiyaç duyarken %68,7’si ihtiyaç duymamıştır. Kadın deneklerin ise %38,2’si psikososyal destek almaya ihtiyaç duyarken %65,3’ü ihtiyaç duymamıştır. Kadınların erkeklerden daha fazla psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Tablo 30: “Yaş” ve “Psikososyal Destek Almaya İhtiyacı” Hakkındaki Soruların Karşılaştırılması

Yaş	Psikososyal Destek Almaya İhtiyaç Duydunuz mu?										Toplam	
	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyor-um			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	F	%
14	5	17,9	6	21,4	12	42,9	4	14,3	1	3,6	28	100
15	15	21,7	14	20,3	21	30,4	11	15,9	8	11,6	69	100
16	11	13,6	18	22,2	31	38,3	13	16,0	8	9,9	81	100
17 ve Üz.	18	12,7	37	26,1	50	35,2	19	13,4	18	12,7	142	100
Toplam	49	15,3	75	23,4	114	35,6	47	14,7	35	10,9	320	100

Tablo 30’da, “Yaş” ve “Psikososyal Destek Almaya İhtiyacı” sorularının karşılaştırılması yapılarak bulgulara ulaşılmıştır. İlerleyen yaşlarda psikososyal destek almaya ihtiyacın daha çok arttığı görülmektedir. Deprem sonrasında psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğunuz mu? sorusuna kesinlikle katılıyorum diyen 14 yaş grubundaki deneklerin oranı %3,6 iken 17 ve üzerindeki yaş gurubundakilerin oranı ise 12,7’dir.

Psikososyal destek almaya ihtiyaç duymadığını belirten en fazla oranın (%21,7) 15 yaş grubundaki deneklerde görülmesi dikkat çekicidir.

Tablo 31: “Deprem Sonrası Başka Bir İle Yerleşmek” ve “Psikososyal Destek Almaya İhtiyacı?” Sorularının Karşılaştırılması

Şehir Dışı	Psikososyal Destek Almaya İhtiyaç Duydunuz mu?										Toplam	
	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyor-um			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	F	%
Evet	4	5,9	15	22,1	28	41,2	14	20,6	7	10,3	68	100
Hayır	45	17,9	60	23,8	86	34,1	33	13,1	28	11,1	522	100
Toplam	49	15,3	75	23,4	114	35,6	47	14,7	35	10,9	320	100

Deprem sonrasında başka illere yerleşen deneklerin psikososyal desteğe ihtiyaç duydu mu sorusuna %5,9'luk oran kesinlikle katılmıyorum yanıtını verirken %10,3', kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Şehir dışına yerleşen deneklerin büyük çoğunluğu ise %41,2 (28 kişi) kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Deprem sonrası herhangi bir ile yerleşmeyen deneklerden bu soruya kesinlikle katılmayanların oranı %17,9, kesinlikle katılanların oranı ise %10,9'dur. Yine başka ir ile yerleşmeyen deneklerinde büyük çoğunluğunun (114 kişi %35,6) kararsız olduğu görülmüştür.

SONUÇ

Topraklarının %97.3'si deprem riski olan ve yaklaşık %77'den fazlası birinci deprem kuşağında bulunan ülkemizde, deprem önemli bir doğal afet sorunudur. Olası bir deprem riski azaltmak amacı ile 2011 yılı Van depremleri sonrası, hazırlan UDSE ve kentsel dönüşüm projeleri ile depremlerde can ve mal kaybını azaltmaya yönelik çalışmalara başlanmıştır. Marmara depremleri sonrası arama kurtarma çalışmaları için kamu kurumları ve STK'lar tarafından arama kurtarma ekipleri oluşturulmuş, niceliksel olarak istenilen seviyede olmamalarına rağmen, Van depremleri sonrası arama kurtarma çalışmalarını büyük katkılar sağlamışlardır.

2011 Van Depremlerinde, daha önceki depremlerden farklı olarak arama kurtarma çalışmaları, çadır kentlerin kurulması, depremzedelere yardımların ulaştırılması ve hasar tespit çalışmaları daha hızlı ve koordineli bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca çadır ve konteyner kentlerde öğrencilere yönelik psikososyal destek çalışmaları yapılmıştır. Psikososyal destek çalışmalarının değerlendirmek amacı ile yapılan anket çalışmaları ortaöğretimdeki öğrencilerin görüşleri doğrultusunda henüz istenilen nicelik ve nitelikte olmadığını ortaya koymuştur.

Deprem sonrası psikolojik sorunların yaş gruplarına göre farklı sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle deprem riskini azaltmak amacı ile yapılan çalışmaları için hazırlanan Ulusal Strateji ve Eylem planlarının, deprem sonrası psikososyal destek çalışmalarına yönelik olarak ta oluşturulmasına ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Araştırmada öne sürülen önermelerden;

- “Psikososyal desteklerinin neleri ihtiva ettiği çocuklar tarafından tam olarak bilinmediği”,
- “Psikososyal destek kapsamında yürütülen çalışmalar çocuklar tarafından olumlu karşılandığı”,
- “Psikososyal destek çalışmalarına geç başlanıldığı”,
- “Psikososyal destek kapsamında yürütülen çalışmalar denekler üzerindeki muhtemel olumsuzluklara azaltıcı katkı sağladığı”,
- “Psikososyal destek kapsamında yürütülen çalışmaların, deprem korkusunun atılmasına olumlu katkılar sağlandığı”,

- “Daha çok birinci deprem sonrasında Erciş’teki öğrencilerin başka bir ilçeye ya da şehre gitmek durumunda kaldıkları”,
- “Psikososyal destek kapsamında yürütülen çalışmaların eğitimlerine de olumlu yansıdığı”, hipotezlerin doğrulandığı ortaya konulmuştur.

Diğer taraftan;

- “Deprem sonrası çocuklar psikososyal açıdan bir travma yaşadıkları”,
- “Psikososyal destek çalışmalarının okul dışı sosyal yaşamda da katkı sağladığı”,
- “Psikososyal destek çalışmalar hem resmi kurumlar aracılığıyla, hem de sivil toplum örgütlerince gerçekleştirilebileceği”,
- “Psikososyal destek çalışmalarının deprem sonrasında sınırlı kalmayıp periyodik olarak sürdürülmesinin daha etkili olacağı”,
- “Öğrencilerin, deprem sonrası gittikleri okullarda yeni arkadaşlıklar edinmelerinde farklılıklar olduğu”,

“Çocuklarda, deprem sonrasında da depremle ilgili korku ve endişeler devam edebildiği”, önermelerin doğrulanamadığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- AKMAN Petek, ALTINEL Gözde (2012), Van Depremi Psikososyal Destek Çalışmaları Sonuç Raporu [24 Ekim 2011- 09 Mart 2012], Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği, Van.
- AKMAN Petek, YILDIRIM Eda (2012), Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği (APHB) Van Depremi Psikososyal Destek Çalışmaları Raporu, Rapor Tarihi: 26.01-01.02.2012, Rapor No: 12.
- AKSU Tahsin, SARI Mustafa (2012), Afetlerde Sosyal Medya ve Algı Yönetimi: Van Depremi Örneği, İdarecinin Sesi, Temmuz-Ağustos, S. 41- 46.
- AKYEL, Recai (2007), “Afet Yönetim Sistemi: Türk Afet Yönetiminde Karşılaşılan Sorunların Tespit ve Çözümüne İlişkin Bir Araştırma”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Adana.
- ERDOĞAN Sami (1999), Depremi Çocuklar Üzerine Psikolojik Etkileri Raporu, Çocuk Vakfı Raporu, www.cocukvakfi.org.tr/resource/pdf/Raporlar/5%20sami_erdogan_depremin_cocuklar_uzerine_psikolojik_etkileri.pdf, E.T: 24.03.2013
- ERKAN, Ayşe (2010), “Afet Yönetiminde Risk Azaltma ve Türkiye’de Yaşanan Sorunlar”, DPT, Uzmanlık Tezleri, Ankara.
- KADIOĞLU, Mikdat, E. Özdamar (2005), Afet Yönetiminin Temel İlkeleri, JİCA Türkiye Ofisi Yayını, Ankara.
- KARANCI, Nuray, KALAYCIOĞLU, Sibel, BAŞBUĞ ERKAN, Burçak, ÖZDEN, Tolga, ÇALIŞKAN, İdil, ÖZAKŞEHİR, Gamze, (2011), “ Tabanlı – Van (23 Ekim 2011) ve Edremit – Van (9 kasım 2011) Depremleri.
- ÖZARSLAN Zeynep (2012), “23 Ekim 2011 Van Depremi Sonrasında Yaşanan Toplumsal Değişimde Yeni Medyanın Rolü”, Yeni İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Dönüşüm”, II. Uluslararası İletişim Sempozyumu, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları. S. 215- 219.
- TANYAŞ Mehmet, GÜNALAY Yavuz, AKSOY Levent, KÜÇÜK Burak, (2013). İstanbul İli Afet Lojistik Planı Kılavuzu”, Lojistik Derneği, İstanbul.
- TÜRK Tabipleri Birliği & Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (2011), “Van Depremi İkinci Ay Değerlendirme Raporu”, Aralık 2011.

İnternet Kaynakları

http://www.afetler.net/sivil_toplum_kuruluslari.aspx

<http://buick-bulentinal.blogspot.com/2011/03/afet-yonetimi-nedir.html>

<http://www.dogateknik.com.tr/Teknik-Belgeler/Yapilarda-Hasar-Belirleme.pdf>

<http://www.dijitolog.com/2011/11/van-depremi-dunyayi-yardimlasma-ve-kardeslik-kurtaracak/>

http://www.meb.gov.tr/aok/Aok_Kitaplar/AolKitaplar/Cografya_3/5.pdf

<http://www.psikolog.org.tr/bulten>

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ekim_2011_Van_depremi

http://www.van.bel.tr/tr/i/Almanya_dan_Van_a_yard%C4%B1m

http://www.zmo.org.tr/mevzuat/mevzuat_detay.php?kod=94

EKLER

ANKET FORMU

Elinizdeki bu Anket bir araştırmaya veri sağlamak üzere hazırlanmıştır. Araştırmanın amacı; deprem sonrası Psiko-Sosyal hizmetlerinin analizine yöneliktir. Sorulara vereceğiniz samimi cevaplar çalışmanın nesnelliği açısından önem arz etmektedir. Anket sonucunda elde edilecek olan veriler Yüksek Lisans tezi olan bu çalışma dışında başka bir amaçla kullanılmayacaktır.

Lütfen uygun gördüğünüz seçeneğin karşısındaki sütuna (X) işaretini koyunuz ve araştırmanın objektifliği açısından form üzerinde lütfen isim belirtmeyiniz!

—

- 1-) Cinsiyetiniz: ☐ Erkek ☐ Bayan
- 2-) Yaşınız: ☐ 12 ☐ 13 ☐ 14 ☐ 15 ve üzeri
- 3-) Kaçınıcı sınıfta okuyorsunuz? ☐ 9 ☐ 10 ☐ 11 ☐ 12
- 3-) Doğum Yeriniz
- 4-) Hangi Deprem ya da depremlerde Erciş'teydiniz?
- a-) Birinci Depremde b-) İkinci Depremde c-) Her iki depremde de
- 5-) Birinci Depremden sonra daha çok nerelerde barındınız?
- a-) Çadırda b-) Çadır kentte c-) Mevlana evlerinde
- d) Konteyner kentte e-) Kendi evimizde f-) Diğer (.....belirtiniz)
- 5-) İkinci Depremden sonra daha çok nerelerde barındınız?
- a-) Çadırda b-) Çadır kentte c-) Mevlana evlerinde
- d) Konteyner kentte e-) Kendi evimizde f-) Diğer (.....belirtiniz)
- 5-) Hangi deprem sonrasında başka bir şehre gittiniz?
- a-) Birinci depremde b-) İkinci depremde c-) Herhangi bir şehre gitmedik
- 6-) Birinci ve İkinci Depremler sonrası sürekli ailenizin yanında mıydınız?
- a-) Evet b-) Hayır
- 6-) Deprem sonrasında okulunuzda herhangi resmi bir kurum tarafından “deprem” ile ilgili herhangi bir etkinlik yapıldı mı?
- a-) Evet b-) Hayır c-) Birkaç defa
- 9-) Deprem sonrasında okulunuzda, sivil toplum örgütlerinden (Kızılay, İnsani Yardım Vakfı, Kimse Yok mu gibi) biri tarafından “deprem” ile ilgili herhangi bir etkinlik yapıldı mı?
- a-) Evet b-) Hayır
- 7-) Deprem sonrasında daha çok nerede barındınız?
- 8-) Deprem sonrası ne kadar süre evinizin dışında barınma ihtiyacı duydunuz?

Aşağıdaki bulunan her bir ifadeyi okuduktan sonra en sağdaki 5'li seçenekten size uygun olan yalnızca bir kutucuğu işaretlemeye dikkat ediniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Deprem sonrası çok büyük korkular yaşadım ve bu korku sürekli hale geldi					
Deprem sonrası öğrencilere yönelik psiko-sosyal desteklerin ne olduğunu ve neleri içerdiğini biliyorum					
Devlet kurumları dışında da psiko-sosyal destekler aldım					
Deprem sonrasında yaşadığım olumsuzluklar psiko-sosyal destek almaya ihtiyaç duymama neden oldu					
Psiko-Sosyal destek kapsamında okulda yürütülen çalışmalarını olumlu buldum					
İlçemizdeki okullarda psiko-sosyal destek çalışmalarına geç başlanıldığını düşünüyorum					
Psiko-Sosyal destekler okul dışındaki hayatıma da katkı sağladı					
Deprem sonrası yapılan psiko-sosyal destekler, üzerimdeki muhtemel olumsuzlukları azalttı					
Deprem sonrası yaşadığım olumsuzluklar Psiko-Sosyal desteklerle azalmıştır					
Deprem korkusunun atılmasında psiko-sosyal destekler, olumlu katkılar sağladı					
Deprem bilincinin kazandırılmasında, psiko-sosyal destek çalışmaları yardımcı oldu					
Öğrencilere yönelik yapılan psiko-sosyal destek çalışmaları sadece deprem süresince sınırlandırılmamalı, periyodik olarak da sürdürülmelidir					
Deprem sonrasında yaşadığım bazı olaylar bana “deprem oluyormuş” hissini verdi					
Deprem sonrasında çevremdeki insanlar tarafından yapılan şakalar, beni korkuttu ve bana depremi yeniden hatırlattı					
Birinci ve ikinci depremler sonrasında en büyük psikolojik desteği ailemden gördüm					
Birinci ve ikinci depremler sonrasında en büyük psikolojik desteği yakın çevremden gördüm					
Birinci ve ikinci depremler sonrasında psikolojik desteği daha çok okuldaki öğretmenlerimden gördüm					
Deprem sonrası, korku ve endişeyi aşmak için öğretmenlerimden psikolojik destekler aldık					
Deprem sonrası, korku ve endişeyi aşmak için öğretmenlerimle sık sık sohbet kurduk					
Deprem sonrası başka bir şehre gitmeyi istemiyordum					
Deprem sonrası gittiğim şehre uyum sağlayamadım, sağlamak istemedim					
Deprem sonrası gittiğim şehirde eğitim gördüğüm okulda iyi arkadaşlar edindim					
Deprem sonrası gittiğim şehirde eğitim gördüğüm okulda bir arkadaş ortamına dâhil olmak istemedim					
Kendi okulumun ve okul arkadaşlarımdan uzak da olmak beni psikolojik olarak rahatsız etti					
Depremler sonrasında belirli bir zamana kadar, kapalı bir ortama ve mekâna girmekten korktum					

ÖZGEÇMİŞ

Altuğ Çağlar 1978 yılında Hatay Yayladağı'nda doğdu. İlk ve orta öğrenimini Yayladağı'nda tamamladı. Liseyi Adana Anadolu Lisesinde tamamladı. Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünde tamamladı.